

**VAST COMITÉ VAN TOEZICHT
OP DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN**

Notitienr. 2019.271

Toezichtonderzoek naar de wijze waarop de inlichtingendiensten de bedreiging die uitgaat van extreemrechts heden ten dage in België opvolgen en erover rapporteren aan de autoriteiten.

Definitieve versie 19 januari 2021

CONTENTS

Contents.....	2
I. INLEIDING.....	5
I.1. AANLEIDING TOT HET ONDERZOEK.....	5
I.2. BEVOEGDHEID VAN HET VAST COMITÉ I	6
I.3. FINALITEIT VAN HET ONDERZOEK en ONDERZOEKSVRAGEN	6
I.4. METHODE EN ONDERZOEKSVERLOOP	7
I.4.1. Methode.....	7
I.4.2. Onderzoeksverloop.....	10
II. VERKENNING: BEGRIPPENKADER EN BEELDVORMING	11
II.1. ACADEMISCHE EN ANDERE INTERESSE VOOR HET FENOMEEN	11
II.1.1. Cijfers over extreemrechts geweld of terrorisme.....	11
II.1.2. Theorievorming en pogingen tot definitie	15
II.2. BEELDVORMING OVER EXTREEMRECHTS DOOR DE BELGISCHE DIENSTEN.....	20
II.2.1. Het OCAD.....	20
II.2.2. De VSSE en de ADIV	23
III. STAP 1: AFBAKENEN VAN HET INLICHTINGENDOEL EXTREEMRECHTS	25
III.1. KWALITATIEVE AFBAKENING: EEN DEFINITIE ?	25
III.1.1. Inleiding	26
III.1.2. Wie moet de afbakening doen?.....	26
III.1.3. De wet van 30 november 1998 en de wet OCAD	27
III.1.4. De Nationale Veiligheidsraad en de voorgedijministers	30
III.1.5. De inlichtingendiensten, het Actieplan Radicalisme (Plan R)	31
III.2. KWANTITATIEVE AFBAKENING: OMVANG VAN HET FENOMEEN ?.....	33
IV. STAP 2 : DE DIENSTEN ORGANISEREN EN PLANNEN	34
IV.1. DE VSSE.....	35
IV.1.1. Organisatie en capaciteiten.....	35
IV.1.2. Planning en sturing.....	35
IV.2. DE ADIV	37
IV.2.1. Organisatie en capaciteit	37
IV.2.2. Planning en sturing.....	37
V. STAP 3 : GEGEVENS VERZAMELEN (COLLECTE) EN VERWERKEN	39
V.1. DE VSSE.....	39
V.1.1. HumInt	39
V.1.2. SocmInt.....	40
V.1.3. Bijzondere inlichtingmethoden (BIM)	40
V.1.4. Verwerking	40
V.2. DE ADIV	41
V.2.1. HumInt	41
V.2.2. SocmInt.....	41

V.2.3.	Bijzondere inlichtingenmethoden (BIM)	41
V.2.4.	Verwerking	42
VI.	STAP 4 : ANALYSEREN EN VERSPREIDEN / SAMENWERKEN	42
VI.1.	DE VSSE	43
VI.1.1.	Analyse	43
VI.1.2.	Verspreiding / samenwerking	44
VI.2.	DE ADIV	45
VI.2.1.	Analyse	45
VI.2.2.	Verspreiding / Samenwerking	46
VII.	STAP 5 : FEEDBACK	47
VII.1.	DE VSSE	48
VII.2.	DE ADIV	49
VIII.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	50
VIII.1.	BELEIDSMATIGE AFBAKENING VAN HET INLICHTINGENDOEL	50
VIII.1.1.	Risico's	50
VIII.1.2.	Conclusies	50
VIII.1.3.	Aanbevelingen	51
VIII.2.	ORGANISATIE EN PLANNING	52
VIII.2.1.	Risico's	52
VIII.2.2.	Conclusies	52
VIII.2.3.	Aanbevelingen	53
VIII.3.	COLLECTE EN VERWERKING	53
VIII.3.1.	Risico's	53
VIII.3.2.	Conclusies	54
VIII.3.3.	Aanbevelingen	55
VIII.4.	ANALYSE EN VERSPREIDING / SAMENWERKING	55
VIII.4.1.	Risico's	55
VIII.4.2.	Conclusies	55
VIII.4.3.	Aanbevelingen	57
VIII.5.	FEEDBACK	58
VIII.5.1.	Risico's	58
VIII.5.2.	Conclusies	58
VIII.5.3.	Aanbevelingen	58
IX.	BIJLAGEN	59
IX.1.	OVERZICHT VAN INCIDENTEN DIE DE INTERNATIONALE PERS HAALDEN	59
IX.2.	SCHRIFTELIJKE EN MONDELING PARLEMENTAIRE VRAGEN	62
IX.3.	DEFINITIES OF INSTEKEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGENDIENSTEN	64
IX.3.1.	Duitsland - Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV):	64
IX.3.2.	Verenigd Koninkrijk - (British) Security Service - MI5:	65
IX.3.3.	Frankrijk - Direction générale de la sécurité intérieure (DGSI):	65

IX.3.4.	Luxemburg - Service de renseignement de l'état (SRE):	66
IX.4.	DE GEMEENSCHAPPELIJKE GEGEVENS BANK BIJ HET OCAD.....	67

I. INLEIDING

I.1. AANLEIDING TOT HET ONDERZOEK

In een reportage van de VRT-Panorama in 2018 werden de activiteiten van de vereniging Schild en Vrienden onderzocht. Uit de reportage kon worden afgeleid dat deze vereniging op gesloten facebookgroepen racistische, antisemitische en xenofobe boodschappen publiceerde en mogelijkerwijze zelfs geweld zou goedkeuren of daartoe aanzetten gaf. Dit vormt thans het voorwerp van een gerechtelijk onderzoek. Ondertussen heeft het Parket van Oost-Vlaanderen het opsporingsonderzoek afgerond. Het dossier ligt momenteel bij de Raadkamer die zal moeten beslissen of de groepering of sommige leden hiervan zullen worden doorverwezen naar de correctionele rechtbank. In bevestigend geval zal vermoedelijk het proces pas binnen enkele maanden van start gaan.

De organisatie voerde in het openbaar ook verschillende acties uit, waarbij ze zich afzette tegen progressieve en linkse initiatieven en groepen.

Zoals later in open bronnen tot uiting kwam, vormt deze groepering een deel van een groter netwerk en van een algemeen fenomeen van de opgang van extreemrechts in de (westerse) samenleving.

Uit vele bronnen blijkt inderdaad dat extreemrechtse groepen en bewegingen in gans Europa een stevige voet aan de grond hebben en hun invloed aan het uitbreiden zijn, zelfs wereldwijd. De voorbije jaren vonden er ook een aantal aanslagen, aanvallen en (geplande) gewelddaden plaats, die aan rechts-extremisten werden toegeschreven. In vier jaar sinds 2016 haalden een twintigtal gewelddadige incidenten de pers. In Duitsland, Zweden, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Canada, Nieuw Zeeland, de Verenigde Staten en nog andere landen vielen daarbij meer dan 100 doden en minstens evenveel gewonden¹.

Ook in België vonden enkele dergelijke gebeurtenissen plaats:

- **15 maart 2018:** arrestatie in Luik van Alain V. op verdenking van het plannen van een bomaanslag tegen een moskee in Droixhe; betrokkene zou over zijn plannen met zijn vriendin en andere getuigen gesproken hebben. Bij een huiszoeking werden zelfgemaakte explosieven aangetroffen;
- **18 april 2018:** Bruno H., een man met neonazistische sympathieën, maakt gewapend met een mes en vuurwapen amok aan het station van Aalst, en wordt neergeschoten door de politie.
- **9 augustus 2018:** arrestatie van Stijn A. in Antwerpen omwille van het uiten van bedreigingen via sociale media tegen de Antwerp Pride; bij een huiszoeking bij de man worden messen aangetroffen en een vlag met een hakenkruis.

¹ Zie bijlage.

- **10 november 2019:** opzettelijke brandstichting in een gebouw in Bilzen dat voorzien was als toekomstig centrum voor asielzoekers. Het onderzoek naar de daders is nog lopende, maar gezien de keuze van het doelwit kan er worden vanuit gegaan dat het om een xenofob of racistisch motief ging.

In de nota van het OCAD (Evaluatie van de dreiging – November 2020) zijn geen andere of recentere incidenten vermeld. De analyse nota “Threat trajectory in and out Belgium” van het OCAD (18.03.20) vermeldt nog steeds het incident te Luik waarbij 3 slachtoffers vielen (29.05.18) als de laatste terroristische aanslag in ons land. Deze aanslag werd trouwens opgeëist door IS.

I.2. BEVOEGDHEID VAN HET VAST COMITÉ I

Artikel 33 W. Toezicht stelt dat het Vast Comité I onderzoeken instelt naar de activiteiten en de werkwijze van de inlichtingendiensten en de manier waarop zij hun wettelijke opdrachten uitvoeren (wettigheid, efficiëntie, effectiviteit).

I.3. FINALITEIT VAN HET ONDERZOEK EN ONDERZOEKSVRAGEN

- a) Het Vast Comité I besliste op 6 mei 2019 om een toezichtonderzoek te openen naar de wijze waarop de inlichtingendiensten de bedreiging die uitgaat van (het fenomeen) extreemrechts heden ten dage in België opvolgen en erover rapporteren aan de autoriteiten.

Het Comité omschreef de finaliteit van het onderzoek als volgt: het Vast Comité I wenst te onderzoeken of en hoe de inlichtingendiensten werk maken van hun wettelijke opdracht om het extremisme, en meer bepaald het extreemrechts extremisme in België, op te volgen.

Vraag is dus te weten of, gelet op de vermelde gebeurtenissen waarin extreemrechts een rol lijkt te spelen, dit de aandacht van de inlichtingendiensten trekt, en in welke mate deze ermee begaan zijn.

- b) De onderzoeksvragen werden als volgt omschreven:

1° Hoe definiëren de inlichtingendiensten het fenomeen ‘extreemrechts’: hanteren de VSSE en de ADIV een definitie om extreemrechts af te bakenen en er hun aandacht op te richten? Wordt er door de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten een gemeenschappelijke definitie gehanteerd in het kader van het Plan Radicalisme? Kaderen deze definities in de wettelijke context? Deze definities zullen ook afgetoetst worden aan eventuele andere gehanteerde definities (bv. academici, politie, OCAD, ...).

2° Wat is de juridische context? Welke zijn de instructies van de bevoegde ministers, of de NVR of andere instanties?

3° Kunnen ze het fenomeen in een context plaatsen en kwantificeren? Welke vorm en plaats neemt - kort beschreven - extreemrechts in België en eventueel internationaal in?

4° Hoe volgen de diensten het fenomeen op? Hoe wordt bepaald welke groeperingen en situaties het voorwerp uitmaken van actieve opvolging? Hoe zijn de diensten georganiseerd om deze opvolging uit te voeren? Welke prioriteiten werden er gelegd? Welke middelen zetten ze in (personeel, methoden, ...)? Welke methodes werden gebruikt (gewone methodes, BIM, Humint, ...)? Welke inschattingen werden er gedaan (analyse) en hoe werd daarover gerapporteerd naar de autoriteiten en wat is de feedback van deze?

I.4. METHODE EN ONDERZOEKSVERLOOP

I.4.1. Methode

a) Om het onderzoek vorm te geven en de onderzoeksvragen te benaderen, heeft het Vast Comité I een methode toegepast die gebruik maakt van twee begrippen die eigen zijn aan zijn werking en aan de werking van de diensten: enerzijds de risicoaanpak die eigen is aan de rol die het Vast Comité I ten aanzien van de inlichtingendiensten moet vervullen, anderzijds de inlichtingencyclus die een model vormt van de werking van de diensten.

De door het Comité alhier gehanteerde methode brengt beide begrippen samen op de manier die hierna wordt uitgelegd.

b) Zoals beschreven in de 'handleiding van de toezichtonderzoeken – Meto 2020'² – heeft een onderzoek van het Vast Comité I tot doel om risico's die bij de diensten leven aan het licht te brengen en door middel van aanbevelingen pistes aan te brengen om deze risico's te beheersen.

Het Vast Comité I onderkent – gelet op zijn bevoegdheid - steeds twee soorten risico's:

- enerzijds de risico's die te maken hebben met de legaliteit van het optreden van de inlichtingendiensten – bijvoorbeeld omdat ze activiteiten zouden ondernemen die niet legaal zijn,
- anderzijds zijn er ook risico's die te maken hebben met de doeltreffendheid en doelmatigheid van deze activiteiten – bijvoorbeeld omdat ze bepaalde materies die ze normalerwijze moeten opvolgen (gelet op de inlichtingenwet), niet zouden opvolgen, ofwel omdat de opvolging niet efficiënt zou verlopen.

² Deze methodologie werd door het Vast Comité I goedgekeurd op 26 juni 2020 en werd voorgesteld aan de parlementaire begeleidingscommissie op 14 september 2020.

c) De ‘inlichtingencirkel’ is een ‘model’ dat het werkproces van het inlichtingenwerk schematisch weergeeft.

Een korte uitleg:

- Als eerste en primordiale stap om finaal tot inlichtingen te komen, geldt dat de inlichtingendoelen moeten worden bepaald: op welk doel zal de dienst zich richten, welke prioriteit zal worden toegekend aan het opvolgen van materie x, casus y of fenomeen z?
- Eens men weet wat men moet volgen, moet op het terrein het nodige worden gedaan om informatie te verzamelen. Dit is de collecte: de activiteit van het opsporen en verzamelen van *informatie* op het terrein, in open bronnen, social media, enz. Deze informatie moet daarna in de documentatie van de diensten worden opgenomen.
- Als derde stap is er de analyse. De analyse houdt in dat men verschillende informatie-elementen samenlegt, tegen elkaar afweegt, synthetiseert en analyseert. Pas dan spreekt men van ‘inlichtingen’.
- De volgende stap is de verspreiding van de inlichtingen naar diegenen die ze nodig hebben voor hun taken(gebruikers): de (Belgische) autoriteiten, zusterdiensten, enz. In voorkomend geval wordt hiervoor met anderen (nationaal/internationaal) samengewerkt.
- De inlichtingencyclus wordt ‘rond’ gemaakt door de feedback: het is aan de gebruikers van de inlichtingen om aan de inlichtingendiensten te melden of de afgeleverde producten inderdaad nuttig zijn, ofwel wat er aan schort. Op die manier kunnen de inlichtingendiensten hun doelen nog beter (her)definiëren en kan de inlichtingencyclus van voor af aan terug starten.

d) Wanneer we de inlichtingencyclus als denkkader nemen en tegelijkertijd een ‘risicoaanpak’ er in verwerken, kunnen we het onderzoek vorm geven en de logica van de gestelde onderzoeksvragen tot uiting brengen:

Fase van de inlichtingen-cirkel	Risico	Onderzoeksvragen
Inlichtingendoelen afbakenen (Strategisch op beleidsniveau)	Het fenomeen wordt niet herkend of het trekt onvoldoende de aandacht: - Het is niet goed (juridisch of strategisch) omschreven zodat de diensten geen focus kunnen nemen (kwalitatieve afbakening) - Het is niet gekwantificeerd zodat men niet kan inschatten wat het in de realiteit betekent (kwantitatieve afbakening)	Wie moet de afbakening doen en wat is de juridische en strategische context? Welke zijn de instructies van de bevoegde ministers, of de NVR of andere instanties naar de inlichtingendiensten toe? Wordt er door de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten een gemeenschappelijke definitie gehanteerd in het kader van het Plan Radicalisme? Is het fenomeen gekwantificeerd?

Inlichtingendoelen afbakenen en er naar toe plannen en zich organiseren (Operationeel en tactisch op niveau van de diensten)	Het fenomeen is herkend, maar is niet voldoende vertaald in de organisatie en de interne planning van de diensten (niet proportioneel).	Hoe nemen de inlichtingendiensten zelf het fenomeen 'extreemrechts' op in hun organisatie en planning? Hoe wordt bepaald welke groeperingen en situaties het voorwerp uitmaken van actieve opvolging? Hoe zijn de diensten georganiseerd om deze opvolging uit te voeren? Welke prioriteiten werden er gelegd? Is de inzet van de middelen (personeel, methoden, ...) proportioneel ten aanzien van het beoogde doel?
Collecte en verwerking	Er is onvoldoende collecte: - Te weinig bronnen om het fenomeen op te volgen; - De bronnen en instrumenten worden niet goed in stelling gebracht; - De verwerking van de gegevens stelt problemen.	Welke methodes werden gebruikt (gewone methodes (Humint), BIM, ...)? Hoe wordt de informatie verwerkt?
Analyse en verspreiding / samenwerking	Er is geen of onvoldoende analyse. De inlichtingen worden niet verspreid zodat het fenomeen geen beleidsaandacht krijgt. Er is onvoldoende samenwerking.	Welke inschattingen werden er gedaan (analyse), hoe werd daarover gerapporteerd naar de autoriteiten.? Hoe werkt men samen met welke partners?
Feedback	Het beleidsniveau geeft geen feedback zodat het niet mogelijk is de inlichtingendoelen te verfijnen of bij te sturen	Welke feedback ontvingen de diensten van de gebruikers?

1.4.2. Onderzoeksverloop

a) De onderzoeksbeslissing die de basis vormde voor dit onderzoek werd door het Vast Comité I goedgekeurd op 6 mei 2019.

In een eerste fase werd door het Vast Comité I een documentair onderzoek verricht met als doel de problematiek te kunnen duiden, in concreto gebaseerd op een literatuurstudie van open bronnen.

b) Op 9 mei werden de hoofden van beide diensten, alsmede de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de ministers van Justitie en Defensie op de hoogte gesteld van de opening van het onderzoek.

Op 16 mei vond een *kick-offmeeting* plaats met de diensten, waarbij door het Vast Comité I toelichting werd gegeven bij het onderzoek, en waarbij een initiële vragenlijst werd overhandigd aan de hoofden van de diensten. Tijdens deze ontmoeting werd door beide diensten meegedeeld welke medewerkers van de dienst zouden fungeren als *point of contact* (POC) voor dit onderzoek. Het onderzoek werd georganiseerd met de diensten. Op dezelfde datum vond reeds een eerste overleg plaats met betrekking tot de verdere planning van het onderzoek met de POC van de ADIV. Daarbij werd de afspraak gemaakt dat een eerste schriftelijk antwoord op de initiële vragen van het Vast Comité I door de ADIV zou worden opgesteld tegen het midden van de maand juni. Met de POC van de VSSE vond een eerste overleg plaats 28 mei 2019. Met deze dienst werd afgesproken dat een eerste schriftelijk antwoord aan het Vast Comité I zou worden meegedeeld tegen het einde van de maand juni. Uiteindelijk werd door de VSSE een reeks van eerste documenten aan het Vast Comité I bezorgd op 9 augustus 2019. Vanwege de ADIV ontving het Vast Comité I een uitnodiging om een mondelinge toelichting te ontvangen in de lokalen van de dienst op 12 juli 2019, waarbij een aantal documenten werden overhandigd als antwoord op de aanvankelijk gestelde vragen.

Er vonden diverse bijkomende gesprekken plaats met de POC's en bepaalde medewerkers van de diensten tot en met oktober 2020. Bij deze gelegenheden werd aan de diensten onder andere om het aanleveren van kwantitatieve gegevens verzocht. Deze cijfergegevens werden aan het Vast Comité I bezorgd op 24 februari 2020. Na analyse van de documenten, en met het oog op het bekomen van complementaire informatie, werden telkens bijkomende vragen aan de diensten verstuurd.

In overeenstemming met de methodologische procedures van het Comité I werd een eerste versie van het eindverslag aan de diensten verstuurd op 5 oktober 2020. Enkele weken later ontving het Vast Comité I een aantal opmerkingen van de dienst op dit ontwerpproject. Een deel van deze opmerkingen werd geïntegreerd in het definitieve eindverslag.

II. VERKENNING: BEGRIPPENKADER EN BEELDVORMING

Het behoort niet tot de scope van het onderzoek van het Vast Comité I om een gedetailleerd overzicht te geven van het fenomeen extreemrechts zoals dit zich heden ten dage in België en in het buitenland voordoet. Niettemin geeft het Comité hierna een kort overzicht van het begrippenkader en de beeldvorming aan de hand van een aantal bronnen die goed geplaatst zijn om hierover inhoudelijke verduidelijkingen te geven.

II.1. ACADEMISCHE EN ANDERE INTERESSE VOOR HET FENOMEEN

II.1.1. Cijfers over extreemrechts geweld of terrorisme

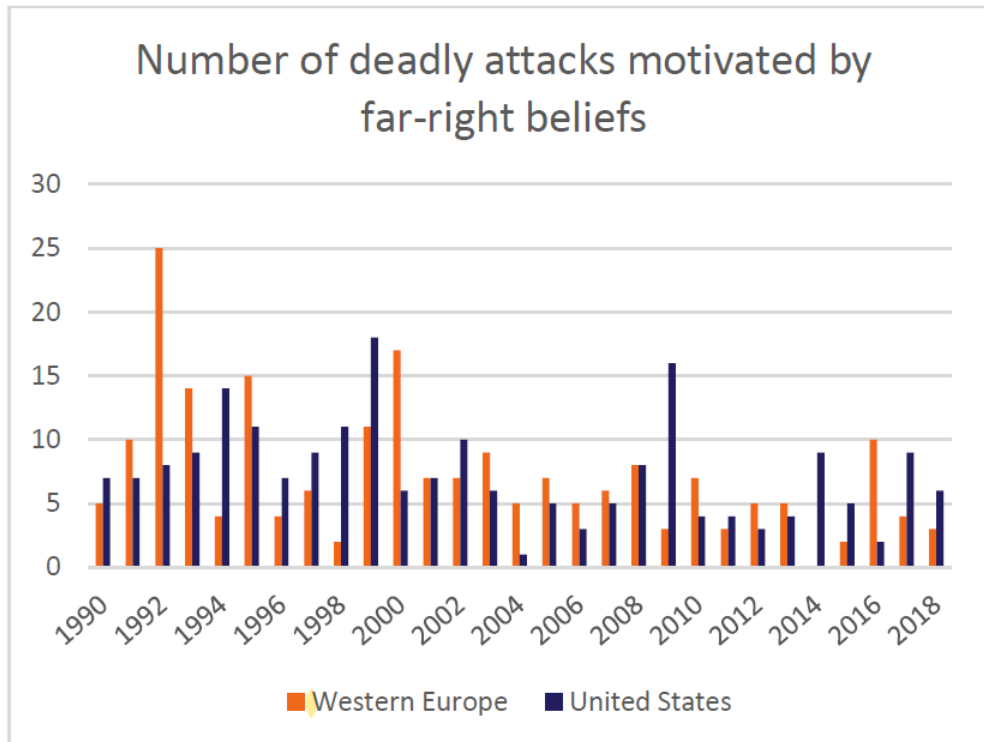
a) In punt I van de inleiding werd reeds aangegeven dat er zich in de laatste jaren een reeks gewelddadige gebeurtenissen voordeden die met extreemrechts in verband kunnen worden gebracht. De aandacht van de academische milieu is echter veel vroeger gewekt: reeds in het midden van de jaren '90 startte de Noorse academicus Tore Bjørgo³ met onderzoek, dat sindsdien door anderen werd verder gezet, onder andere veel recenter door zijn collega Jacob Aasland Ravndal.

Deze laatste verzamelde in 2016 een dataset op basis van diverse bronnen met betrekking tot extreemrechts geweld en terrorisme in West-Europa en de Verenigde Staten in de periode 1990-2015.⁴ Het gaat hierbij om een dataset betreffende incidenten van extreemrechts geweld en/of terrorisme met dodelijke slachtoffers⁵.

³ Tore Bjørgo is professor aan de universiteit van Oslo, waar hij directeur is van het Center for Research on Extremism. Hij wordt beschouwd als een autoriteit op het vlak van politiek geweld en terrorisme. Reeds in 1995 maakte hij een studie naar extreemrechts geweld en terrorisme, en actualiseerde deze in december 2018 samen met zijn eveneens Noorse collega Jacob Aasland Ravndal als gastredacteur van een speciale editie van het tijdschrift Perspectives on Terrorism.

⁴ J.A. RAVNDAL, « Right-wing terrorism and violence in Western Europe », Perspectives on Terrorism, Vol.X, Issue 3, June 2016. De dataset is opgesteld op basis van onder andere persartikels, autobiografieën van daders, gerechtsdocumenten, antifascistische blogs, ...

⁵ De auteur poneert dat deze dataset betrouwbaar is omwille van het feit dat er minder kans is dat incidenten met dodelijke afloop niet gemeld of geregistreerd worden, in tegenstelling tot minder ernstige incidenten. Het is de bedoeling om deze dataset vanaf 2020 regelmatig te actualiseren.

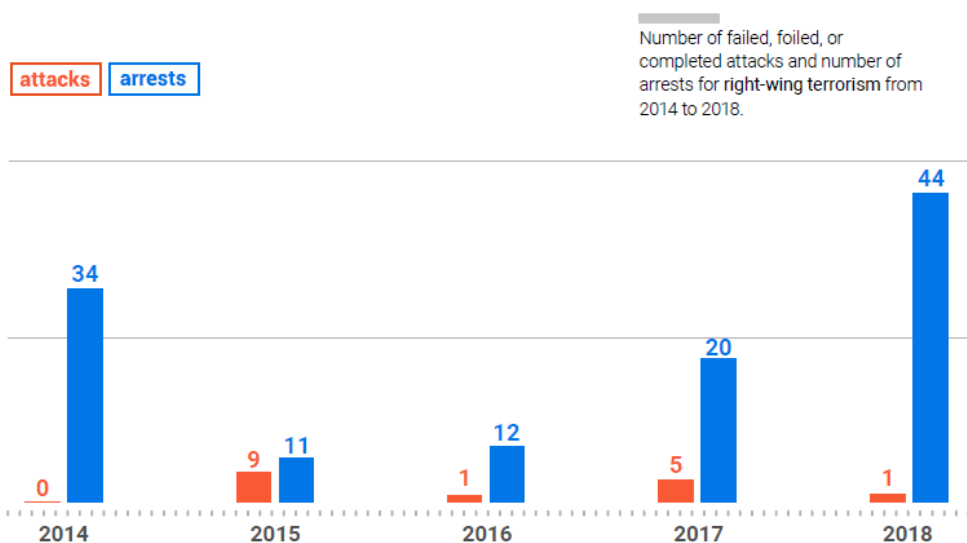

Op basis van deze dataset zijn, aldus de auteurs, een aantal vaststellingen te maken. Zo valt op dat er in West-Europa een piek was in dodelijk extreemrechts geweld en terrorisme in het begin van de jaren 1990 en aan het begin van het millennium. Sindsdien is er een neerwaartse trend, met een kleinere piek in 2016, wat mogelijk te wijten was aan de Europese vluchtelingencrisis.

De auteurs wijzen er echter op dat de dataset geen gegevens bevat met betrekking tot gevallen van niet-dodelijk geweld, en dat hierbij sprake kan zijn van een minder goede of zelfs niet-bestaande registratie in verschillende (Europese) landen. Het is dan ook momenteel niet mogelijk een evolutie weer te geven van het aantal van dergelijke incidenten.

b) Ook Europol verzamelde gegevens. In het *Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT)* van Europol van 2019 wordt melding gemaakt van het aantal terroristische incidenten gelieerd aan extreemrechts en het aantal arrestaties van personen verdacht van extreemrechts terrorisme in de EU-lidstaten voor de voorbije vijf jaar. ⁶

⁶ «Terrorism Situation and Trend Report 2019 (TE-SAT)», Europol, 27 June 2019, p. 61.

In het Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT) van Europol van 2020 staat vermeld dat door de autoriteiten in de lidstaten van de EU zes gelukke of mislukte rechts-extremistische aanslagen werden gemeld in 2019: één aanslag in Litouwen, één in Polen en vier in het Verenigd Koninkrijk. Enkel bij één van de aanslagen in het Verenigd Koninkrijk slaagde de dader in zijn objectief en werd een migrant van Bulgaarse origine met messteken om het leven gebracht.

Naast deze 6 aanslagen werden er 21 personen uit de rechtsextremistische scene gearresteerd.

Opvallend is dat de Duitse autoriteiten twee aanvallen meldden onder de noemer ‘rechts-extremistische aanvallen’ die niet als ‘terrorisme’ werden gekwalificeerd. Het gaat nochtans om zeer ernstige en zeer gemediatiseerde incidenten – de moord op Walter Lübcke, minister-president van de Duitse deelstaat Hessen, op 2 juni 2019 door Stephan E. en de schietpartijen in Halle op 9 oktober 2019 door Stephan B. – waarbij meerdere dodelijke slachtoffers te betreuren waren.

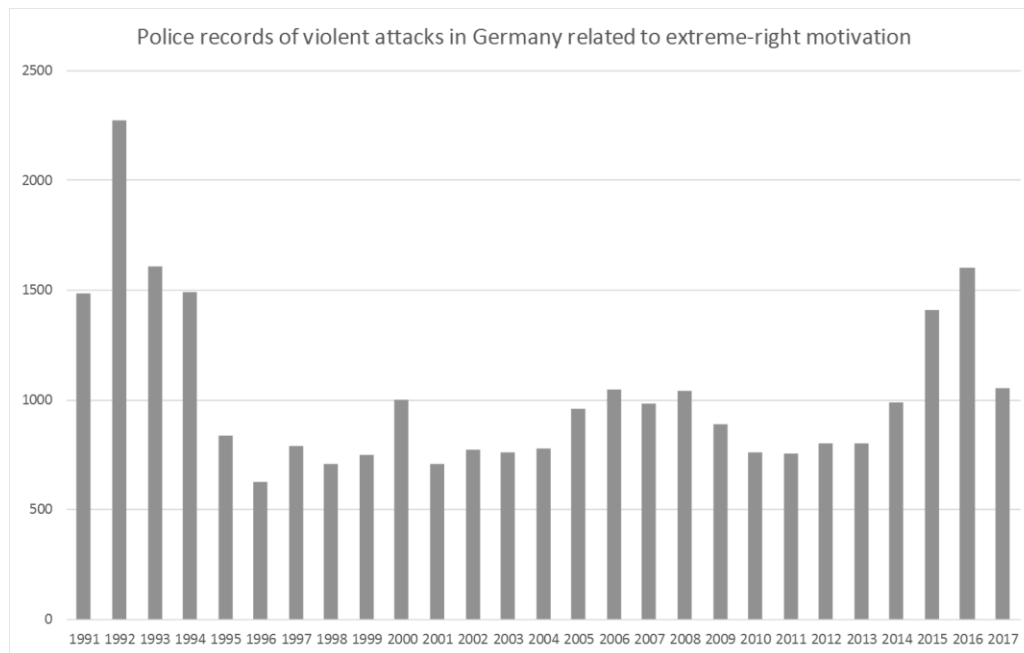
Ook door Frankrijk werden twee aanvallen tegen moskeeën – in Brest op 27 juni 2019 en in Bayonne op 28 oktober 2019 – gemeld maar niet gecatalogeerd onder ‘terrorisme’.

Bovenstaande voorbeelden illustreren de vaststelling van Bjørgo en Ravndal (*zie supra*) dat incidenten op verschillende wijzen worden geregistreerd in verschillende landen.

c) In Duitsland ten slotte verzamelt de binnenlandse inlichtingendienst Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV) jaarlijks nauwkeurige cijfergegevens over individuen die zij beschouwen als rechtsextremistisch, alsook over misdrijven die rechtsextremistisch gemotiveerd zijn. Deze cijfers worden gepubliceerd in het jaarverslag van de dienst.⁷

⁷ In deze jaarverslagen kan ook worden teruggevonden welke criteria de dienst hanteert om tot deze cijfers te komen. De jaarverslagen kunnen online worden geconsulteerd op <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/verfassungsschutzberichte>

Uit de cijfers blijkt in de opeenvolgende jaarverslagen dat er van 2013 tot 2019 een gestage toename (van 11,7%) was van het aantal rechts-extremisten in Duitsland. Het aantal geregistreerde misdrijven dat kon worden gelinkt aan extreemrechts nam van 2014 tot 2018 toe met 17,2%, waarbij een piek werd vastgesteld in 2015 en 2016 (in 2015 was er een toename van niet minder dan 32,4% ten opzichte van 2014). In 2017 nam het aantal misdrijven opnieuw af ten opzichte van de piekperiode 2015-2016.⁸

d) Ten slotte is het interessant op te merken dat Ravndal en Bjørge in een artikel van september 2018⁹ een vergelijking maakten tussen islamistisch en extreemrechts geïnspireerd geweld en terrorisme in de periode vanaf de aanslagen van Al Qaida op 11 september 2001 in New York tot 2016.

Uit hun cijfers blijkt dat in deze periode in West-Europa 539 mensen werden gedood bij 17 aanvallen door islamisten, terwijl er 179 dodelijke slachtoffers te betreuren waren bij 85 extreemrechtse aanvallen.

Islamistisch geïnspireerde dodelijke gewelddaden zijn dus minder frequent, maar eisen een hoger aantal slachtoffers dan extreemrechts geweld. In bepaalde landen echter, met name in Noorwegen, Zweden, Duitsland en de Verenigde Staten vielen sinds 11 september 2001 meer dodelijke slachtoffers als gevolg van extreemrechts geweld dan als gevolg van islamistisch geweld.

⁸ Opvallend is hierbij dat de piekperiode 2015-2016 voor het aantal geregistreerde extreemrechtse misdrijven samenvalt met het hoogtepunt van de zogenaamde 'Europese migratiecrisis'.

⁹ Jacob A. Ravndal & Tore Bjørge, *Perspectives on Terrorism*, Vol.XII, Issue 6, December 2018, p. 1.

II.1.2. Theorievorming en pogingen tot definitie

A. Academisch werk

a) Het academische werk biedt voor de inlichtingendiensten inspiratie. Zoals hierna zal blijken verwijst het OCAD in zijn *'Nota beeldvorming rechts-extremisme'* naar het werk van de reeds vernoemde Noorse academicus Tore Bjørgo. Ook de VSSE – zie verder - refereerde in zijn antwoord op de vragen van het Vast Comité I onder andere naar het werk van dezelfde onderzoeker.

b) In de academische wereld zijn de opvattingen omtrent de precieze invulling van het begrip 'extreemrechts' en 'rechtsextremisme' weliswaar erg verschillend naargelang de bron. In een bepaalde studie (zie verder) werden maar liefst 26 verschillende definities of omschrijvingen opgelijst. Er is met andere woorden geen algemene consensus omtrent de exacte definitie van deze concepten.

Er dient op zoek te worden gegaan naar die elementen die de meeste omschrijvingen gemeen hebben.¹⁰ De term 'extreemrechts' herbergt immers niet alleen georganiseerde politieke partijen die deelnemen aan verkiezingen, maar eveneens sociale bewegingen die opteren voor demonstraties, transnationale netwerken in verschillende vormen, racistisch geïnspireerde muziekbands en kleinere groepen of cellen die hun idealen nastreven via het gebruik van geweld.¹¹

De meeste auteurs definiëren 'extreemrechts' aan de hand van kenmerken, waarvan een aantal steeds terugkeren. Het gaat om ultranationalisme, racisme, xenofobie, anti-democratie, antisemitisme en de notie van sterke staat, en dient te worden uitgebreid met de neiging tot het gebruik van geweld.¹²

c) In 1995 publiceerde de Nederlandse politoloog Cas Mudde een artikel, dat de basis vormde voor een verdere conceptualisering van extreemrechts in Europa.¹³ Op dat moment

¹⁰ Zie C. PEIRSMAN, *De evolutie van extreemrecht en de aanpak ervan*, Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad van master in de Rechten, Faculteit Rechtsgeleerdheid, UGent, 2016-2017.

¹¹ T. BJØRGO, *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators and Responses*, Oslo, 2003, 380 en M.J. GOODWIN, *New British Fascism: Rise of the British National Party*, London, Routledge, 2011.

¹² C. MUDDE, *The ideology of extreme right*, Manchester, Manchester University Press, 2000.

¹³ C. MUDDE, *Right-Wing Extremism Analyzed. A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86)*. », *European Journal of Political Research*, Vol.27, Issue 2, 1995, pp.203-224. Ravndal en Bjørgo stellen in hun artikel vast dat slechts vijf van de tien academici die artikels hebben bijgedragen tot het speciale nummer van *Perspectives on Terrorism* van 2018 refereren naar andere academici dan Mudde. Van deze vijf citeren drie auteurs concepten van auteurs die zijn afgeleid van de oorspronkelijke concepten van Mudde. Ravndal en Bjørgo komen dan ook tot de conclusie dat het raamwerk van Mudde als vertrekbasis moet dienen voor een verenigende definitie voor concepten als extreemrechts, radicaal rechts en rechts-extremisme.

bestond er geen academische consensus over begrippen als radicaal rechts, extreemrechts, en rechts-extremisme. In de inleiding van het artikel geeft Mudde aan dat hij een studie had uitgevoerd van literatuur in het Nederlandse, Duitse en Engelse taalgebied, en dat hij hieruit niet minder dan zesentwintig definities en beschrijvingen van extreemrechtse ideologie had geselecteerd.

Hij gebruikte vervolgens deze definities om een inventaris op te maken van kenmerken van wat 'extreemrechtse ideologie' wordt genoemd en kwam tot de conclusie dat vijf kenmerken of begrippen werden geciteerd in tenminste de helft van alle definities: 'nationalisme', 'racisme', 'xenofobie', 'anti-democratie', en 'sterke staat'.

Binnen het rechtse politieke spectrum maakt Mudde vervolgens een onderscheid tussen gematigd rechts en extreemrechts, waarbij extreemrechts gekenmerkt wordt door een neiging naar het autoritaire, dat zich uit in een inherente behoefte aan gelijkgezindheid, eenheid en groepsgezag wat resulteert in onverdraagzaamheid voor diversiteit (multiculturalisme) en voor individuele autonomie.

Binnen extreemrechts wordt daarna een onderscheid gemaakt tussen radicaal rechts, dat opereert binnen een democratisch kader, en rechts-extremisme, dat voorstander is van het gebruik van geweld of andere onconventionele middelen om politieke verandering te bewerkstelligen. Extreemrechts wordt in dit raamwerk gebruikt als verzamelnaam die zowel (democratische) radicalen als (antidemocratische) extremisten omvat, die allen drie belangrijke kenmerken delen: acceptatie van sociale ongelijkheid, autoritarisme en nativisme.

¹⁴

d) Bjørgo – naar wiens werk door de VSSE wordt verwezen (zie verder, punt III.1.1.) – en Ravndal hebben in september 2019 een artikel gepubliceerd waarin zij zelf trachtten een aantal concepten verder uit te werken, gebaseerd op het oorspronkelijke raamwerk van Cas Mudde. In dit artikel ontwikkelden de auteurs onderstaand conceptueel model, waarin drie 'families' van hedendaags extreemrechts te vinden zijn: ¹⁵ ¹⁶

In het artikel vertrekt Mudde allereerst van het onderscheid tussen linkse en rechtse politieke ideologieën waarbij links vooral wordt gekenmerkt door de steun voor een beleid dat gericht is op het verminderen van sociale ongelijkheid, daar waar rechts sociale ongelijkheid als onvermijdelijk en natuurlijk en – in bepaalde gevallen – zelfs als wenselijk beschouwt.

¹⁴ Nativisme is politiek beleid dat de belangen van een inheemse bevolking bevordert boven deze van immigranten.

¹⁵ T. BJØRGO & J.A. RAVNDAL, « Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses » , International Centre for Counter-Terrorism, September 2019, 22p. <https://icct.nl/publication/extre-right-violence-and-terrorism-concepts-patterns-and-responses>.

¹⁶ Deze indeling is niet enkel van academisch, maar ook van praktisch belang. Het onderscheid tussen drie extreemrechtse families maakt een perspectief mogelijk op die groepen en individuen die het meest waarschijnlijk geweld zullen gebruiken. De definitie is dus operationeel van belang. Geweldplegers zijn vooral te vinden binnen het rechts-extremisme. In deze stroming wordt geweld beschouwd als een legitieme, noodzakelijke en vaak zelfs lovenswaardige manier van handelen. Aanhangers van raciaal nationalisme, zoals neonazi's, fascisten en blanke supremacisten, scoren hoog onder daders van extreemrechts geweld.

1) ‘Culturele nationalisten’¹⁷: tot deze ‘familie’ of categorie behoren typisch rechts-populistische partijen of bewegingen die zich richten tegen immigratie en tegen de Islam. Hoewel dergelijke groeperingen kunnen verschillen in mate van radicalisme en soms zeer confronterende en provocatieve retoriek kunnen hanteren, promoten zij geen geweld en opereren zij binnen een democratisch raamwerk. Deze bewegingen richten zich doorgaans niet op raciale, maar wel op culturele verschillen. Zij zijn van mening dat Westerse waarden worden bedreigd door een islamitische ‘invasie’. Immigranten dienen zich aan de bestaande cultuur en samenleving aan te passen, met andere woorden te ‘assimileren’.

¹⁷ Er moet worden benadrukt dat in deze definities de term ‘nationalisme’ op een specifieke manier wordt gebruikt. Net zoals bij andere concepten is er geen universeel geldende definitie van wat onder ‘nationalisme’ wordt verstaan.

Eén van de meest aanvaarde academische definities van ‘nationalisme’ is deze van de Britse socioloog Anthony D. Smith: “een ideologische beweging die streeft naar het verwerven en bewaren van nationale autonomie, eenheid en identiteit van een bevolking van wie een aantal leden van oordeel is dat ze een natie of potentiële natie vormen. Nationalisten vinden dat er overeenstemming dient te zijn tussen de gemeenschap en de politieke structuren”. Anthony D Smith, « *Nationalism: Theory, Ideology, History* », Polity Press, Cambridge, December 2001.

Ravndal en Bjørge stellen dat het onderscheid tussen deze drie ideaaltypes nooit zo uitgesproken is. Hoewel een specifieke groep of organisatie bij één van deze ‘hoofd families’ binnen uiterst rechts kan worden geplaatst, kunnen er binnen deze groepen stromingen of individuen zijn die naar één van de andere types neigen. Er zijn ook banden en samenwerking tussen groepen en activisten uit verschillende ideologische kampen. Niettemin bieden de verschillen in dit model een uitgangspunt voor het begrijpen van extreemrechts en het beoordelen van de verschillende doelen en potentiële bedreigingen die het vertegenwoordigt.

2) ‘Etnische nationalisten’: typische uitingen hiervan zijn de identitaire beweging in Europa en de Alt-Right beweging in Amerika. Dergelijke bewegingen vermijden om te praten over het beladen concept ‘ras’ maar benadrukken het concept ‘etnische identiteit’. Ideologisch verdedigen zij het recht op zelfbehoud van elke etnische groep. Dit zelfbehoud kan enkel verzekerd worden door segregatie tussen deze verschillende etnische groepen, zodat elke groep zijn eigen normen, cultuur en kenmerken kan behouden. In tegenstelling tot culturele nationalistes, verwerpen identitairen bepaalde liberale waarden, en hebben zij een conservatieve visie op bijvoorbeeld de verhouding tussen man en vrouw. Zij beweren dat liberale elites er door hun migratiebeleid op uit zijn om de oorspronkelijke, inheemse bevolking van Europa te ‘vervangen’ door niet-Europeanen. Dit is de theorie van de zogenaamde ‘*Great Replacement*’, of ‘*omvolking*’ in het Nederlands.

Bij bepaalde verschijningsvormen van etnisch nationalisme is de scheidslijn met raciaal nationalisme (zie infra) zeer dun. Dit is bijvoorbeeld het geval bij grote delen van de Alt-Right beweging in de Verenigde Staten.

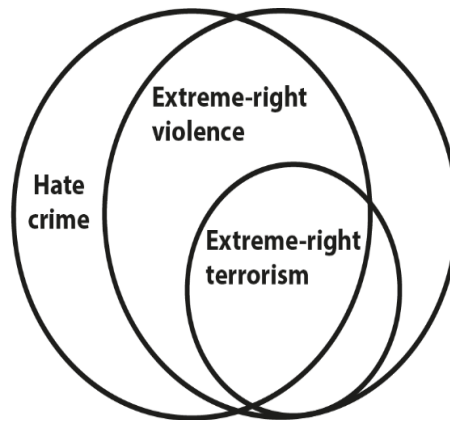
3) ‘Raciale nationalistes’: strijden voor een maatschappij gebaseerd op raciale zuiverheid en totalitaire principes. Dit type van individuen of groepen baseert zich op een ideologie die voorkomt uit het nationaalsocialisme of andere ideologieën die een blanke heerschappij voorstaan. Deel uitmakend van deze ideologie is de antisemitische complottheorie dat de Joden immigratie, egalitarisme en rasvermenging promoten om het blanke ras te vernietigen. Raciale nationalistes verwerpen de democratie en de mensenrechten, en achten geweld noodzakelijk om hun doelen te bereiken. Zij zijn ook van mening dat ‘rasverraders’ of ‘rasvreemden’ dienen te worden uitgeroeid, of minstens verwijderd uit de samenleving.

4) Ravndal en Bjørge ondernamen ook een poging om de verschillende vormen van extreemrechts geweld te categoriseren. Ook dit is van praktisch belang omdat aldus duidelijk wordt dat ‘rechtsextremistisch geweld’ een breder scala aan aanvallen omvat dan ‘rechtsextremistisch terrorisme’¹⁸. Alle gewelddadige aanvallen waarvan het doel wordt uitgekozen op basis van extreemrechtse overtuigingen en overeenkomstige vijandelijke categorieën – immigranten, minderheden, politieke tegenstanders, openbare instellingen – kunnen worden gekwalificeerd als ‘rechtsextremistisch geweld’. Dit kan ook vandalisme of spontaan geweld zijn. Om als terrorisme te worden beschouwd, moet een aanval met

¹⁸ Dit onderscheid kan belangrijk zijn bij de opmaak van statistische gegevens en de beeldvorming van de evolutie van de dreiging uitgaande van extreemrechts. Door het feit dat er nog steeds geen uniforme definities worden gehanteerd en door de verschillende wijze waarop in de verschillende landen door de overheden cijfergegevens worden geïncolligeerd – of helemaal niet – is het moeilijk om tot exacte gegevens te komen. Volgens Ravndal en Bjørge blijkt dit onder andere uit het jaarlijkse Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT) van Europol: wanneer men zich baseert op de cijfers in dit rapport lijkt extreemrechts terrorisme een te verwaarlozen probleem te zijn. De auteurs wijzen er echter op dat de cijfers van Europol gebaseerd zijn op de input van de nationale overheden, en dat naargelang het betreffende land gelijkaardige incidenten geregistreerd worden als ‘haatmisdrijf’ of ‘geweldpleging van gemeengoed’.

voorbodachten rade zijn bedoeld om een bredere bevolking angst aan te jagen om een politiek resultaat te beïnvloeden.

Een aparte categorie zijn 'haatmisdrijven': haatmisdrijven kunnen extreemrechts van aard zijn, maar zijn dit niet noodzakelijk. Haatmisdrijven kunnen ook niet-gewelddadig zijn, zoals racistische pesterijen of het oproepen tot haat.

B. Definities gehanteerd door buitenlandse diensten, in het bijzonder de AIVD

a) Bij de vraag hoe onze inlichtingendiensten het fenomeen van rechts-extremisme benaderen, is het nuttig na te gaan hoe de inlichtingendiensten in de ons omringende landen er tegenaan kijken. Zowel het Duitse Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV), de Britse (British) Security Service – MI5, de Franse Direction générale de la sécurité intérieure (DGSI), en de Luxemburgse Service de renseignement de l'état (SRE) hebben zich aan een definitie gewaagd of geven een insteek. In casu is echter vooral het standpunt van de Nederlandse Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst AIVD van belang, aangezien de VSSE vermeldt dat het zich (onder andere ook) daarop baseert om in België extreemrechts te definiëren. We geven hieronder derhalve slechts weer wat de AIVD hieromtrent schrijft en verwijzen voor de andere landen naar een bijlage.

b) Op de website van de AIVD is te lezen^{19 20}:

¹⁹ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/rechts-extremisme>.

²⁰ In een brochure van oktober 2018 geeft de AIVD ook een overzicht van de huidige stand van zaken van rechts-extremisme in Nederland. « *Rechts-extremisme in Nederland, een fenomeen in beweging.* », AIVD, 2 oktober 2018, 21p.

Volgens de dienst heeft er zich sinds 2014 een belangrijke evolutie voorgedaan binnen de rechtsextremistische scène in Nederland. Gedurende decennia werd extreemrechts gekenmerkt door groepen en organisaties die een neonazistisch, fascistisch en antisemitisch gedachtegoed hanteerden. De laatste jaren is het anti-islam gedachtegoed echter dominant geworden, en heeft de 'alternative right' of 'alt right'-beweging, die ontstaan is in de Verenigde Staten, voet aan de grond gekregen. Deze 'alt right'-beweging wordt door de AIVD gekarakteriseerd als "een verzamelnaam die sinds enkele jaren wordt gebruikt om een nieuwe generatie blanke nationalist in de Verenigde Staten aan te duiden. De alt-rightbeweging is geen coherent geheel, maar bestaat uit losse groepen (bijvoorbeeld denktanks)

“De AIVD beschouwt extremisme als: het actief nastreven en/of ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving die een gevaar kunnen opleveren voor (het voortbestaan) van de democratische rechtsorde, eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde. De gebruikte ondemocratische methodes kunnen zowel gewelddadig als niet-gewelddadig zijn.

Voorbeelden van niet-gewelddadige ondemocratische middelen zijn: systematisch haatzaaien, verspreiden van angst, verspreiden van desinformatie, demoniseren en intimideren. Voorbeelden van gewelddadige methodes zijn geweldplegingen, mishandelingen of ernstiger vormen van geweld.

(Ultra)rechtse of (ultra)linkse partijen of organisaties die binnen de kaders van de democratische rechtsorde opereren, vallen vanzelfsprekend niet onder de definitie van extremisme.

Rechts-extremisten vormen een dreiging voor de nationale veiligheid en democratische rechtsorde omdat zij antidemocratische doelen nastreven al dan niet met ondemocratische middelen. De AIVD spreekt van rechts-extremisme als aan de definitie van extremisme wordt voldaan en daarbij één of meer van de volgende denkbeelden centraal staat:

- *Vreemdelingenhaat;*
- *Haat jegens vreemde (cultuur)elementen;*
- *Ultranationalisme.”*

II.2. BEELDVORMING OVER EXTREEMRECHTS DOOR DE BELGISCHE DIENSTEN

II.2.1. Het OCAD

en prominente individuen (bijvoorbeeld vloggers) en kent verschillende stromingen. De gemene deler is het idee dat de blanke mens door andere rassen bedreigd wordt in zijn voortbestaan ... expliciet tegen rassenvermenging en strevend naar een blanke etnostaat. Het doel is om te komen tot een voldoende kritische massa die het eens is met deze ideeën, zodat de verandering naar een etnostaat ingezet kan worden. In deze zuiver blanke etnostaat is geen ruimte voor andere rassen ... In de visie van alt-rechts zijn naast de overheid ook nog andere instituties verantwoordelijk voor wat men noemt de ‘blanke genocide’ of ‘omvolking’. Zo bevorderen scholen, de traditionele massamedia en de filmindustrie volgens hen diversiteit.”

De AIVD schrijft verder ook dat groepen met een formeel lidmaatschap binnen de extreemrechtse scène “minder belangrijk zijn geworden. Daarentegen zijn de on- en offlineactiviteiten van rechts-extremisten toegenomen, en wordt vooral door de onlineactiviteiten een groter publiek bereikt. Daarbij neemt het zelfvertrouwen van de rechts-extremisten toe en wordt het online taalgebruik agressiever en opruiender. De gewelddreiging uitgaande van extreemrechts blijft vooralsnog beperkt, maar er wordt binnen rechtsextremistische kringen wel een grote fascinatie voor vuurwapens vastgesteld.”

a) Hoewel de opvolging van extreemrechts door het OCAD geen voorwerp uitmaakt van dit onderzoek, heeft het Vast Comité I in de loop van het onderzoek contact opgenomen met deze dienst, niet in het minst omdat het OCAD fungeert als pilootdienst van de Werkgroep Extreemrechts in het kader van het Actieplan Radicalisme (Plan R). Het OCAD werd daarom op 12 september 2019 per brief uitgenodigd voor een gesprek, dat plaatsvond op 9 oktober 2019. Navolgend op dit gesprek bezorgde het OCAD een aantal documenten aan het Vast Comité I.

b) In een nota van 14 februari 2020²¹ schetst het OCAD een algemeen beeld van het fenomeen ‘rechts-extremisme’.

Het OCAD stelt dat het proces van gewelddadige rechtsextremistische radicalisering erg gelijklopend is met andere radicaliseringsprocessen zoals bijvoorbeeld islamistisch jihadisme. Gemeenschappelijke factoren van radicalisering zijn bepaalde persoonlijke factoren van extremistische geweldplegers, socialisering van geweld via bijvoorbeeld het internet, en *triggers* zoals negatief gepercipieerde gebeurtenissen.

Het OCAD verwijst in zijn analyse naar het werk van de Noorse onderzoeker Tore Bjørgo (zie verder), die stelt dat ideologie een ondergeschikte rol speelt in de radicalisering van extreemrechtse jongeren. Diffuse, vijandige gevoelens spelen daarentegen wel een grote rol.

c) Het OCAD ziet drie voornaamste voedingsbodems voor extreemrechts: bepaalde *trigger events*, specifieke maatschappelijke context, en (socio)psychologische motieven.

Bepaalde als negatief ervaren gebeurtenissen kunnen extreemrechtse groeperingen verenigen en het ‘wij-zij’ gevoel versterken. Als voorbeeld worden de terroristische aanslagen door moslimextremisten in Parijs en Brussel genoemd, net zoals de berichtgeving rond de aanrandingen van vrouwen tijdens de oudejaarsnacht van 2015 in Keulen door groepen mannen met een Noord-Afrikaans of Arabisch uiterlijk.

Maatschappelijke evoluties zoals een migratiecrisis, negatieve beeldvorming rond bepaalde etnische minderheden, en snelle evoluties in de mainstreamcultuur door bv. technologische evoluties of economische globalisering, kunnen bij bepaalde groepen en individuen een gevoel doen ontstaan dat men buiten deze mainstreamcultuur staat, of een vrees voor toekomstige benadeling of achterstelling doen ontstaan. Deze groepen of individuen kunnen hierdoor radicaliseren en vatbaar worden voor extremistische ideologieën en propaganda. Rechts-extremisten kunnen dit onbehagen aanwakkeren door complottheorieën te verspreiden zoals het idee van de “omvolking” of “blanke genocide”, waarbij zij de noodzaak gaan benadrukken van drastische, ondemocratische tegenmaatregelen. Dergelijke ideeën krijgen na verloop van tijd een grotere verspreiding, waarna almaar radicalere groepen – tot zelfs gewelddadige – legitimiteit verkrijgen.

²¹ ‘Nota beeldvorming rechts-extremisme’, Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse (OCAD), 14 februari 2020, 39p.

Er zijn ook pure, individuele, psychologische factoren die meespelen bij de mate waarin individuen radicaliseren of zich aangetrokken voelen tot extremistische ideologieën. Sommige van deze sociopsychologische motieven hebben een invloed op de lange termijn (bv. psychische problemen, sociale isolering, de neiging om zich af te zetten tegen autoriteit, de zoektocht naar status of identiteit), terwijl andere eerder een korte termijninvloed hebben (bv. jobverlies, relatiebreuk).

Wanneer individuen met dergelijke sociopsychologische motieven worden blootgesteld aan extremistische ideologieën die geweld legitimeren, dan kan dit leiden tot het plegen van gewelddaden, zeker wanneer dit ook nog wordt gekoppeld aan het dehumaniseren van “de vijand”.

d) In de nota van het OCAD staat vermeld dat het Internet een al maar belangrijkere factor is in het verspreiden van radicale en gewelddadige ideologieën en propaganda. Het is een goedkoop en massaal gebruikt communicatiemiddel, en het laat toe om internationale, en zelfs wereldwijde netwerken te creëren. Gelijkgezinden kunnen met elkaar in contact treden zonder dat zij elkaar persoonlijk hoeven te kennen. Bovendien kan content razendsnel worden aangepast om bepaalde doelpublieken te bereiken.

Het Internet biedt ook de mogelijkheid om (relatief) anoniem meningen te verkondigen, waardoor deze meningen vaak radicaler zijn dan wanneer hier een identiteit van een auteur aan kan gekoppeld worden. Bovendien kunnen radicale meningen elkaar versterken in afgesloten netwerken en kan een zogenaamde ‘echokamer’ ontstaan, waarbinnen zich een spiraal van ongecontroleerd verbaal geweld kan ontwikkelen.

Radicale meningen of propaganda kunnen zich ook razendsnel verspreiden of ‘viraal gaan’ door gebruik te maken van geautomatiseerde profielen of zogenaamde *bots*.²²

Het is, aldus het OCAD, gebleken dat rechts-extremisten vooral gebruik maken van gecrypteerde chatsoftware als *Discord* en internetfora als *4chan* en *8chan* om met elkaar te communiceren. Zo kondigde de rechtsextremistische terrorist Brenton Tarrant zijn aanvallen in Christchurch (Nieuw-Zeeland) aan via *8chan* en publiceerde hij er een link naar zijn manifest. De genoemde kanalen zijn echter slechts enkele via dewelke extremisten elkaar online kunnen vinden.

Memes zijn bij uitstek communicatie-instrumenten waar rechts-extremisten graag gebruik van maken.²³ Deze laten extremisten toe om radicale, extremistische en vaak kwetsende

²² Algemene definitie van *bots*: (computer)programma's die continu draaien, beslissingen formuleren, handelen naar die beslissingen zonder menselijke tussenkomst, en zich kunnen aanpassen aan de context waarin ze opereren.

²³ Memes zijn grappig bedoelde afbeeldingen of video- of audiobestand die via internetkanalen (sociale media) massaal verspreid worden onder gebruikers.

content publiek te verspreiden door het als humor voor te stellen en aldus binnen de grenzen van de vrije meningsuiting en de wet te blijven.

De offlineactiviteiten (manifestaties, concerten, vandalisme, geweldpleging) van rechts-extremisten zijn volgens het OCAD momenteel beperkt in België. Er is in het verleden al wel sprake geweest van materiële vernielingen, maar in tegenstelling tot in bepaalde andere Europese landen (Denemarken, Noorwegen, Duitsland, Italië, Verenigd Koninkrijk) vonden er de voorbije jaren in België geen aanslagen plaats gericht tegen personen vanwege rechts-extremisten.

e) Het OCAD stelt dat rechts-extremisten een ‘wij-zij’ gevoel trachten te creëren, van waaruit de aanhangers van een extreemrechtse ideologie ofwel een superioriteitsgevoel dan wel een slachtofferrol aannemen, die impliceert dat men vanuit een bepaalde hoek ‘bedreigd’ wordt. Om dit laatste gevoel te versterken, wordt ook een vijandbeeld en een sfeer van angst gecreëerd en versterkt, waarbij ‘de anderen’ (lees: vreemdelingen) als een bedreiging worden voorgesteld. Dit alles zorgt voor een gevoel van verlies van controle en status, en voor een sterkere cohesie binnen groepen van rechts-extremisten.

Vaak gaat dit alles ook samen met complottheorieën, waarbij wordt beweerd dat een samenzwering van de overheid – vertegenwoordigd door liberaal-democratische partijen – en de mainstreammedia ‘de waarheid’ tracht te verbergen en te manipuleren.

f) Een andere tactiek waartoe door rechts-extremistische bewegingen wordt opgeroepen is, volgens het OCAD, een zogenaamde ‘mars door de instellingen’. Deze strategie bestaat erin om via participatie in sociale bewegingen en via deelname aan democratische, politieke processen aan invloed te winnen met als doel om op termijn de eigen ondemocratische ideologie te kunnen doordrukken.

II.2.2. De VSSE en de ADIV

a) Zoals vermeld is het OCAD de pilootdienst voor de Werkgroep Extreemrechts in het kader van het Plan R. Eén van de deelnemers aan deze werkgroep is de VSSE.

De dienst wijdde over het fenomeen van extreemrechts uit in zijn activiteitenverslag 2017-2018. De VSSE stelde vast dat het extreemrechtse milieu in België de voorbije jaren een “fundamentele transformatie” heeft ondergaan. Traditionele verschijningsvormen van extreemrechts zoals neonazisme en de skinheadcultuur zijn op hun retour, terwijl het anti-islam en anti-migratieactivisme – vooral sinds de vluchtelingen crisis van 2015-2016 - de *main topics* zijn geworden voor extreemrechts.

Waar in het verleden extreemrechtse groeperingen eerder de nationalistische gevoelens van hun aanhangers aanspraken, is nu de focus verschoven naar xenofobe standpunten. Dit geldt zowel voor ‘oudere’ extreemrechtse groeperingen, als voor nieuwe bewegingen.

Een voorbeeld van dergelijke, relatief nieuwe bewegingen zijn, aldus de VSSE, de ‘identitaire’ bewegingen, die in heel Europa in opmars zijn, en die zich laten inspireren door de alt-right beweging in de Verenigde Staten. Deze stroming combineert anti-islam en anti-migratiestandpunten met een conservatief wereldbeeld, en legt een sterke nadruk op het christelijke karakter van Europa. Identitaire groeperingen slagen erin om mediagenieke acties op touw te zetten die relatief veel aandacht krijgen in de media. De VSSE beschrijft dit fenomeen als *“extreemrechts in maatpak”*.

De VSSE stelt ook een verhoogde interesse vast bij rechts-extremisten in België voor wapens en wapentrainingen. Rechtsextremistische militanten worden opgeroepen om zich te bewapenen en schietlessen te volgen om voorbereid te zijn op de toekomstige en door hen als onvermijdelijk geziene confrontatie tussen moslims en christenen in Europa.

In het ‘Jaarrapport 2019’ van de VSSE draagt het hoofdstuk dat gewijd is aan rechts-extremisme de titel *“Extreemrechts schakelt een versnelling hoger”*. In deze tekst stelt de VSSE dat in België de grootste dreiging die uitgaat van rechts-extremisme, de zogenaamde *‘lone actors’* zijn, die op eigen houtje radicaliseren en gewelddadige acties beramen.²⁴

Daar waar de dienst in zijn jaarverslag 2017-2018 nog vaststelde dat *“oude verschijningsvormen zoals het rabiate nazisme of de skinheadcultuur (...) enigszins op hun retour (zijn)”*, meldt de VSSE een jaar later dat *“kringen rond neonazi’s en skinheads zijn actiever dan voorgaande jaren”*. Een verklaring voor deze ommekeer wordt echter niet gegeven.

b) De opvolging van extremistische activiteiten werd door de wetgever expliciet toegewezen aan de VSSE (artt. 7 en 8, 1°, c° W.I&V). Dat verhindert echter niet dat de ADIV op legitieme wijze extremisme bij militairen of burgerlijk personeel van defensie zou opvolgen, althans voor zover zij een mogelijke dreiging vormen voor het departement of zijn werking²⁵. Evenwel heeft de ADIV omtrent deze materie geen eigen aparte visie ontwikkeld²⁶. De dienst baseert zich op het werk van de VSSE en het OCAD.

²⁴ Jaarrapport 2019 van de Veiligheid van de Staat, p. 20 (<https://www.vsse.be/nl/jaarrapport-2019>).

²⁵ Bovendien schrijven verschillende bepalingen betreffende het statuut van het militair en burgerlijk personeel voor dat zij de Grondwet en de wetten moeten naleven en de morele en materiële belangen van de staat moeten verdedigen. Bepaalde daden of uitingen van een extremistisch gedachtegoed, zowel binnen als buiten de professionele context, kunnen worden bestraft omdat ze in tegenspraak zijn met het tuchtstatuut, de deontologie en de militaire reglementen.

²⁶ In 2012 startte het Vast Comité I reeds een toezichtonderzoek naar de opsporing en opvolging van extremistische elementen bij het personeel van defensie. Het verslag van dit onderzoek werd gepubliceerd in 2015. Het ging hierbij om een onderzoek naar zowel extreemrechts, extreemlinks, als radicaal islamisme binnen de Krijgsmacht.

Uit het onderzoek van 2012-2015 bleek dat in deze periode binnen Defensie een vrij beperkt aantal individuen betrokken was bij extremistische activiteiten.

Ook vandaag zegt de ADIV vast te stellen dat het aantal militairen die de aandacht trekken omwille van mogelijke betrokkenheid bij extremistische activiteiten, beperkt is.

III. STAP 1: AFBAKENEN VAN HET INLICHTINGENDOEL EXTREEMRECHTS

Het Vast Comité I bespreekt hierna het onderzoeksthema volgens de hierboven beschreven werkwijze, dit wil zeggen aan de hand van de stappen van de inlichtingencirkel en gelet op de risico's die zich daarbij aandienen. De eerste stap in deze inlichtingencirkel is het bepalen en definiëren van de inlichtingendoelen.

Ter herhaling:

Fase van de inlichtingen-Cirkel	Risico	Onderzoeksvragen
Inlichtingendoelen afbakenen (Strategisch op beleidsniveau)	Het fenomeen wordt niet herkend of het trekt onvoldoende de aandacht: - Het is niet goed (juridisch of strategisch) omschreven zodat de diensten geen focus kunnen nemen (kwalitatieve afbakening) - Het is niet gekwantificeerd zodat men niet kan inschatten wat het in de realiteit betekent (kwantitatieve afbakening)	Wie moet de afbakening doen en wat is de juridische en strategische context? Welke zijn de instructies van de bevoegde ministers, of de NVR of andere instanties naar de inlichtingendiensten toe? Wordt er door de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten een gemeenschappelijke definitie gehanteerd in het kader van het Plan Radicalisme? Is het fenomeen gekwantificeerd ?

III.1. KWALITATIEVE AFBAKENING: EEN DEFINITIE ?

Bij het organiseren van de inlichtingenfunctie en het bepalen waar een inlichtingendienst de aandacht op moet richten, is, zoals aangeduid, het eerst en vooral van belang om de fenomenen duidelijk in beeld te kunnen brengen en het te definiëren. Indien dit niet het geval is – de focus troebel is – dan is het ook onduidelijk hoe en waarover men inlichtingen moet verzamelen.

III.1.1. Inleiding

a) Het Vast Comité I stelde aan de Belgische inlichtingendiensten VSSE en ADIV de vraag welke definities en concepten zij hanteren om te bepalen of een individu of groepering als rechtsextremistisch dient te worden beschouwd, en aldus door hen dient te worden gevolgd. Uit de antwoorden blijkt – en dit moet zeker niet als een kritiek worden beschouwd – dat het voor de diensten niet eenvoudig is om daarop te antwoorden.

b) De VSSE verwijst als antwoord hierop allereerst naar art. 8 van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (W.I&V) van 30 november 1998.

Zoals hierna zal blijken vermeldt de wet echter niet uitdrukkelijk wat onder extreemrechts of rechts-extremisme dient te worden verstaan²⁷. Op die vraag verwijst de VSSE derhalve naar het academische werk en het conceptueel model van de Noorse academicus Tore Bjørgo (zie supra, punt II.1.2).

Tenslotte zegt de VSSE zich verder te baseren op de definitie die wordt gehanteerd door de Nederlandse inlichtingendienst AIVD (zie supra, punt II.1.2.B).

c) Op de vraag naar definities en concepten kwam geen specifiek antwoord vanwege de ADIV dat afwijkt van dat van andere actoren. In de praktijk gaat de aandacht van de ADIV uit naar militairen die zich eventueel schuldig maken aan racistische, negationistische of discriminatoire uitlatingen of gedrag, of die deel uitmaken van groeperingen die dergelijke uitlatingen of gedrag tentoonspreiden.

Door het feit dat de ADIV zich richt op de vrijwaring van de militaire belangen, is hun opvolging van extreemrechts minder uitgebreid dan bij de VSSE. De ADIV baseert zich dan ook op de analyses van de VSSE voor het ruimer in kaart brengen van de problematiek en richt zich dan ook logischerwijze naar de door de VSSE gehanteerde definities en concepten.

III.1.2. Wie moet de afbakening doen?

In het Belgische inlichtingenlandschap is er een hiërarchie van normen.

²⁷ In het boek *“De staatsveiligheid – Essays over 175 jaar Veiligheid van de Staat”*, dat verscheen naar aanleiding van het 175-jarig bestaan van de VSSE, werden een aantal van deze begrippen nader toegelicht en uitgewerkt (zie J. SEGERS en D. PEETERS, “Inlichtingendiensten en extremisme”, *“De staatsveiligheid – Essays over 175 jaar Veiligheid van de Staat”*, M. COOLS, K. DASSEN, R. LIBERT, P. PONSAERS (eds.), Politeia, 2005, pp.281-302). Vooral het voorkomen van de term ‘nationalisme’ in de wettelijke definitie van extremisme vraagt om enige toelichting: *“Nationalisme is voor de dienst (VSSE) als fenomeen in relatie tot extremisme is enkel van belang, in zoverre het aansluit bij de eerder aangehaalde begrippen van racisme en/of xenofobie. Met andere woorden, bewegingen die op democratische wijze een grotere mate van autonomie nastreven van een bepaalde (volks)gemeenschap, of die een zekere voorliefde voor het eigen volk centraal stellen met respect voor de mensenrechten, dienen niet als extremistisch te worden beschouwd”*.

Het komt eerst en vooral aan de wetgever toe om te bepalen waar de inlichtingendiensten zich op moeten richten en om het werkingsveld af te bakenen. We spreken daarbij dus over de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In tweede orde zijn er de bevoegde ministers: de artikelen 4 en 10 van de wet van 30 november 1998 bepalen dat de VSSE en de ADIV hun opdrachten vervullen door tussenkomst van respectievelijk de minister van Justitie en de minister van Landsverdediging.

Parallel daarmee komt de Nationale Veiligheidsraad (NVR) tussen. Het KB van 28 januari 2015 bepaalt dat het de NVR is die het algemeen inlichtingen- en veiligheidsbeleid vastlegt en de prioriteiten stelt.

Ten slotte komt het operationaliseren van de opdrachten toe aan die twee inlichtingendiensten zelf, zo nodig in coördinatie met andere veiligheidsdiensten, waaronder het OCAD.

Hierna onderzoekt het Vast Comité I wat deze verschillende instanties ter zake hebben aangebracht.

III.1.3. De wet van 30 november 1998 en de wet OCAD

a) Een eerste vaststelling is dat in de Wet van 30 november 1998 I&V noch in de Wet OCAD de termen 'extreemrechts' of 'rechtsextremisme' expliciet worden gedefinieerd.

b) Bij de bespreking van de oriëntatienota (december 1993) in het kader van de voorbereiding van een voorontwerp van wet betreffende de inlichtingendiensten, was wel het (algemeen) concept 'extremisme' aan de orde.²⁸ Het Vast Comité I was toen van oordeel dat de wet, naast de VSSE en de ADIV, *“ook van toepassing moest worden op alle andere diensten (politie, Rijkswacht...) bevoegd om inlichtingen met betrekking tot de veiligheid te vergaren, te analyseren en te gebruiken”*. Er werd daarbij gerefereerd naar nota's van het Ministerie van Binnenlandse Zaken die het verzamelen van informatie door de Rijkswacht regelden. Zo had *“Boek 2 van de richtlijn betreffende de handhaving en het herstellen van de openbare orde van de Rijkswacht als titel 'Inlichting'; dit document bevat in bijlage een lijst van groeperingen, die als subversief of extreem te boek staan”*.

De thematiek werd ook aangehaald bij de bespreking van het toezichtonderzoek betreffende sekten: *“Het in het oog houden van bedreigingen die zich aftekenen tegen de democratische rechtsorde is een hoofddoel van de Veiligheid van de Staat. Deze opdracht wordt traditioneel gekenmerkt door het inwinnen van inlichtingen over extremistische groeperingen” (waaronder sekten, nvdr).*²⁹

²⁸ VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 1995*, p.71.

²⁹ VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 1995*, p.149.

c) Vervolgens is het wachten tot 1997. Bij de bespreking van het wetsontwerp houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten wordt een amendement inzake de bevoegdheid van de VSSE ingediend dat als volgt werd verantwoord: *“het lijkt nuttig dat de Koning de bevoegdheden ratione materiae van de Staatsveiligheid nader omschrijft zodat dit koninklijk besluit de criteria kan leveren op basis waarvan bepaald kan worden of een ingewonnen inlichting aangaande personen ‘niet ter zake dienend’ of ‘overmatig’ is. Dit koninklijk besluit zal zo tevens een definitie moeten bevatten van een aantal bedreigingen als terrorisme, georganiseerde misdaad, politiek extremisme, religieus fundamentalisme, gevaarlijke sekten...”*.³⁰

d) Enkele maanden later wordt het ontwerp opnieuw besproken in de Kamer. *“De heer Laeremans verwijst naar een intern rijkswachtdocument waaraan een bijlage, daterend uit april 1990 is toegevoegd met een lijst van pressiegroepen enerzijds en van subversieve en extremistische groeperingen anderzijds. De groepering waartoe hij behoort, komt net als ‘Scientology’ of ‘de Vikingjeugd’ op die lijst voor. Het gehanteerde instrument om die groepen als dusdanig aan te merken, lijkt overigens merkwaardig goed op wat daaromtrent in artikel 7, § 2, 1°, a), van het ontwerp vermeld staat. Dat bewijst dus dat die definitie overeenstemt met de definitie die de rijkswacht als criterium hanteert om te bepalen of een bepaalde groepering al dan niet subversief is. Zal dit wetsontwerp het de Veiligheid van de Staat mogelijk maken meer bepaald de activiteiten van het Vlaams Blok te volgen? De minister onderstreept dat voormeld document hopeloos achterhaald is: zo wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen pressiegroepen enerzijds en subversieve of extremistische groeperingen anderzijds. Hij voegt daaraan toe dat, mocht een bepaalde groepering de instellingen willen omverwerpen, dat ook een weerslag op de openbare orde kan hebben. De minister preciseert nog dat het bepaalde in § 2, 1°, a), van artikel 7 maar een van de vele elementen is die bij de beoordeling door de Veiligheid van de Staat spelen, maar dat dit reeds veel verder gaat dan wat de Rijkswacht indertijd deed en ondertussen achterhaald is”*.³¹

e) Pas in de Senaat wordt het woord en de definitie van ‘extremisme’ door senator Hugo Vandenberghe in de tekst geïntroduceerd.³²

De tekst is wel nog ruimer dan de uiteindelijk gestemde tekst en in die zin interessant:

“Ideologisch extremisme (is): elke activiteit, het verspreiden of de steun aan het verspreiden van propaganda inbegrepen, georganiseerd zowel door een individu als door een organisatie die, in theorie of in de praktijk, de principes afwijzen van de democratie of de mensenrechten of de andere grondslagen van de rechtsstaat, deze activiteit onder meer kunnende beogen: —

³⁰ Wetsontwerp houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, *Parl. St.*, Kamer 1995-96, 25 februari 1997, 638/7.

³¹ Wetsontwerp houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, *Parl. St.*, Kamer 1996-97, 8 oktober 1997, 638/14.

³² Wetsontwerp houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, *Parl. St.*, Senaat 1997-98, 12 februari 1998, nr. 1-758/3.

de onafhankelijkheid of het bestaan van België in gevaar te brengen of de goede werking van zijn democratische instellingen te schaden;— of de onafhankelijkheid of het bestaan van de landen met dewelke België gemeenschappelijke doeleinden nastreeft in gevaar te brengen of de goede werking van hun democratische instellingen te schaden; — of racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische of totalitaristische doeleinden te bereiken, ongeacht of deze laatste van religieuze of ideologische aard zijn; — of intimidatie of bedreigingen te gebruiken om een persoon te dwingen om aan te sluiten bij een ideologische vereniging of ze te financieren”;

Niet iedereen was het eens met de voorgestelde tekst.

*“[...] De definitie van ‘ideologisch extremisme’ geeft de Veiligheid van de Staat en andere inlichtingendiensten de mogelijkheid om alle politieke tegenstanders van de huidige machthebbers te volgen. De spreker wenst dus enige verduidelijking over de woorden ‘de onafhankelijkheid of het bestaan van België in gevaar brengen’. Worden hier personen bedoeld die pleiten voor het opgaan van België in een ‘Verenigde Staten van Europa’ of voor een splitsing van België in Vlaanderen en Wallonië? Wat bedoelt de indiener ook met ‘nationalistische doeleinden bereiken?’ Vallen patriottische manifestaties of het volksnationalisme daaronder? Spreker oordeelt dat ‘een onwettelijke vaagheid’ nog te verkiezen is boven de wettelijke ondemocratische doelstellingen van het amendement”.*³³

f) Kort nadien neemt de regering het idee van Senator Vandenberg over, maar maakt een verkorte versie die uiteindelijk zal gestemd worden:

*“extremisme (is): racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische, autoritaire of totalitaire opvattingen of bedoelingen, ongeacht of ze van politieke, ideologische, confessionele of filosofische aard zijn, die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie of de mensenrechten, met de goede werking van de democratische instellingen of andere grondslagen van de rechtsstaat [huidig art. 8, 1°, c) W.I&V]”.*³⁴

³³ Een ander lid is van mening dat de definitie van ‘extremisme’ niet geheel duidelijk is. De minister heeft gesteld dat de vermelde voorwaarden cumulatief worden vervuld (enerzijds racistische, ... en anderzijds « *die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie ...*). In dat geval kan men zich ook de vraag stellen waarom nationalistische opvattingen uitdrukkelijk worden vermeld en bijvoorbeeld niet de communistische opvattingen ». Het lijkt spreker volkomen mogelijk de initiële adjectieven te schrappen. Spreker dient een subamendement in op amendement nr. 68 van de regering (Stuk Senaat, 1-758/8, amendement nr. 90), luidende: « *In het 1°, d), van het voorgestelde artikel 7bis het woord «nationalistische» doen vervallen*».

Een lid is van mening dat het tweede deel van de definitie voor meer duidelijkheid zorgt. De opvattingen kunnen slechts vervolgd worden wanneer ze strijdig zijn met de democratische beginselen en met de mensenrechten. Een lid is van oordeel dat de anarchistische opvattingen moeten worden geschrapt uit de definitie van extremisme: « *het anarchisme is de ultieme democratie*».

³⁴ Met de Wet van 30 maart 2017 werd aan deze definitie toegevoegd: “Hieronder wordt ook het radicaliseringsproces begrepen». In artikel 3, 15° W.I&V wordt het begrip ‘radicaliseringsproces’ gedefinieerd: “*een proces waarbij een individu of een groep van individuen op een dusdanige wijze wordt*

g) Over de Wet OCAD kan men kort zijn: in artikel 3 van deze wet wordt in verband met de dreiging 'extremisme' enkel een verwijzing naar artikel 8, 1°, c) WI&V opgenomen. De Wet OCAD voegt daar inhoudelijk niets aan toe.

h) Finaal blijkt echter dat bij dit alles een groot voorbehoud kan worden geformuleerd, in de zin dat de wetgever zelf aanduidt dat de zaken hoe dan ook relatief vaag blijven.

De leden van de wetgevende macht zeggen in de bespreking zelf dat de definities 'niet zo nauwkeurig als strafdefinities' zijn (in de wet van 1998), of gebruiken de term 'zogenaamde' extremistische dreiging' (in de wet OCAD):

- In het verslag bij het Wetsontwerp van 1998 werd opgenomen dat:

*"Deze definities zijn niet zo nauwkeurig als strafdefinities omdat ze slechts tot doel hebben de activiteitsdomeinen van de Veiligheid van de Staat te definiëren, met name de domeinen waarvoor het van belang kan zijn om informatie in te winnen om ze, in voorkomend geval, in inlichtingen om te zetten. Deze definities hebben betrekking op domeinen en verschijnsels buiten iedere overtreding. De inlichtingendiensten leggen zich niet toe op het vervolgen van overtredingen maar op het verzamelen van informatie. Daardoor zijn ze van de politiediensten onderscheiden"*³⁵ (onze onderlijning).

- En in de Memorie van Toelichting bij de W.OCAD werd gesteld :

*"Deze dreiging omvat hoofdzakelijk en niet uitsluitend a) de zogenaamde 'terroristische dreiging' [...] en b) de zogenaamde extremistische dreiging, met name de dreiging dat misdriven worden of zullen worden gepleegd met racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische, autoritaire of totalitaire opvattingen of bedoelingen, ongeacht of ze van politiek, ideologische, confessionele of filosofische aard zijn, die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie of de mensenrechten, met de goede werking van de democratische instellingen of andere grondslagen van de rechtsstaat"*³⁶ (onze onderlijning).

III.1.4. De Nationale Veiligheidsraad en de voogdijministers

beïnvloed dat dit individu of deze groep van individuen mentaal gevormd wordt of bereid is tot het plegen van terroristische handelingen".

Ook in de memorie van toelichting bij de BIM-uitbreiding werd de term toegelicht: "[...] een proces van de evolutie van een individu in een welbepaalde context, te weten een radicale. Op punt 0 van het proces begint het individu met het delen van radicale ideeën die haaks staan op de democratische waarden van onze samenleving. Dit stemt overeen met het extremisme, in de zin van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het individu is nog niet in het stadium van het stellen van terroristische handelingen, en zal dit misschien ook nooit bereiken. Het radicaliseringsproces dekt in feite de twee fenomenen van extremisme en terrorisme".

³⁵ Parl. St., Kamer 1998-99, 13 november 1998, nr. 638-20, 3.

³⁶ In Parl. St., Kamer 2005-06, 17 oktober 2005, nr. 2032/1, 11.

Noch de NVR noch de voogdijministers hebben elementen of specificeringen toegevoegd aan de terminologie die door de wetgever is gebruikt, noch wat betreft het algemene concept van extremisme, noch wat betreft de specifieke begrippen extreemrechts of rechtsextremisme.

Weliswaar hebben diverse ministers in de loop der jaren wel antwoorden gegeven op een aantal parlementaire vragen waarin de term extreemrechts werd gebruikt, maar die in hoofde van de vraagstellers of van de minister geen aanleiding gaven tot een aanvullende definitie van het betrokken begrip³⁷. Het begrip (b)lijkt voor de vraagstellers en de ministers dus als een ‘duidelijk’ gegeven naar voor te komen, dat op zich niet wordt geproblematiseerd en zonder dat er over de gebruikte terminologie *as such* vragen worden opgeworpen.

III.1.5. De inlichtingendiensten, het Actieplan Radicalisme (Plan R)

a) Zoals reeds in het begin van dit hoofdstuk is vermeld hebben noch de VSSE noch de ADIV een ‘eigen’ terminologie ontwikkeld. Dit is niet onlogisch: indien ze dit zouden hebben gedaan, zou het risico hebben bestaan dat ze buiten of boven de vigerende normen (in de eerste plaats dus de wet van 30 november 1998) zouden zijn gegaan, hetgeen alleszins verkeerd zou zijn. Op de vraag naar de definitie van ‘extreemrechts’ verwijst de VSSE dus naar de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (W.I&V) van 30 november 1998.

Aangezien echter ondertussen duidelijk is dat dit op zich geen volledig houvast biedt, verwijst de dienst ook naar academisch werk (zie supra punt II.1.2.A) en in laatste instantie naar de definitie door de Nederlandse zusterdienst AIVD (zie supra, punt II.1.2.B). Zoals aangeduid gaf de ADIV geen specifiek antwoord, en richt zich dus naar wat andere instanties hierover al dan niet naar voor brengen.

b) Wel moet de aandacht getrokken worden op een belangrijk initiatief waarin extreemrechts ook ter sprake komt: het Actieplan Radicalisme (Plan R) dat in 2006 tot stand kwam en in 2015 werd geactualiseerd. Dit waren belangrijke ontwikkelingen met betrekking tot de strijd tegen extremisme binnen de wereld van inlichtingen- en veiligheidsdiensten in België.

Dit Plan R biedt via de National Task Force en verschillende werkgroepen platformen voor de verschillende partners om informatie en expertise uit te wisselen en aldus tot een zo correct mogelijke beeldvorming te komen van bedreigende fenomenen, en om zo de impact van deze fenomenen te reduceren.

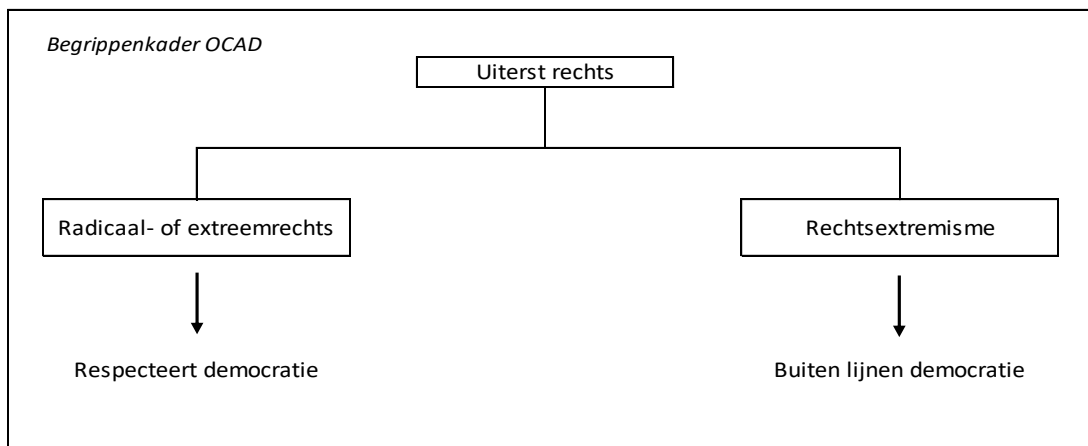
c) Eén van de werkgroepen in het kader van het Plan R is de werkgroep rond extreemrechts, met als pilootdienst, zoals reeds vermeld, het Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse (OCAD).

³⁷ zie bijlage, lijst van schriftelijke en mondelinge Parlementaire vragen

Uit het overleg met het OCAD bleek dat er door de werkgroep extreemrechts van het Plan R werd gewerkt aan een studie waarvan de eerste doelstelling is om duidelijkheid te trachten scheppen in het begrippenkader rond extreemrechts³⁸. Een tweede doelstelling van de tekst is om duidelijkheid te verschaffen over wat nu precies de 'scope' zou moeten zijn van de diensten met betrekking tot de opvolging van extreemrechts of rechts-extremisme.

In deze tekst wordt gewezen op de vaststelling dat de gebruikte terminologie met betrekking tot het fenomeen niet homogeen is en dat diverse concepten door elkaar worden gebruikt en vaak niet naar dezelfde inhoud refereren.

Het voorstel van het OCAD is om de termen 'radicaal rechts' of 'extreemrechts' te gebruiken voor actoren die de democratie respecteren, en de term 'rechts-extremistisch' voor zij wiens acties en opvattingen de democratische grenzen overschrijden.

Belangrijk om te vermelden is het feit dat de VSSE aan het Vast Comité heeft aangegeven dat de dienst het niet eens is met de door het OCAD voorgestelde terminologie, met name het onderscheid tussen extreemrechts en rechts-extremisme.

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

De VSSE is van mening dat het door het OCAD gemaakte onderscheid tussen extreemrechts en rechts-extremisme eerder een lexicaal dan inhoudelijk onderscheid betreft. De VSSE maakt wel een onderscheid tussen extreemrechts en rechtsextremisme enerzijds en radicaal rechts anderzijds.

Naar de mening van de VSSE geeft de W.I&V voldoende richtlijnen voor de opvolging van extreemrechts.

³⁸ 'Beeldvorming rechts-extremisme', Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse (OCAD, 14 februari 2020, 39p.

Het OCAD formuleert in zijn nota vijf categorieën van beleidsaanbevelingen om de strijd tegen rechts-extremisme effectiever te maken. Het Vast Comité I neemt een aantal ervan verder in de tekst over.

III.2. KWANTITATIEVE AFBAKENING: OMVANG VAN HET FENOMEEN ?

a) Wanneer het voor de inlichtingendiensten duidelijk is dat zich een fenomeen manifesteert, is het van belang de grootte daarvan in te schatten. Op deze manier immers kan bepaald worden hoeveel middelen tegenover de dreiging moeten in stelling worden gebracht en met welke prioriteit.

In punt II.1 werd aangeduid dat er heel wat internationale gegevens bestaan over gebeurtenissen en incidenten die met extreemrechts in verband worden gebracht. Het vormt echter één van de grote vaststellingen van huidig onderzoek dat er een gebrek is aan kwantitatieve gegevens over hoe groot de dreiging is die uitgaat van extreemrechts in België. Het Vast Comité I kon tijdens het onderzoek geen duidelijke cijfers verkrijgen van de betrokken inlichtingendiensten. Uit een antwoord op een parlementaire vraag kan afgeleid worden dat dit gebrek aan gegevens niet enkel bij de inlichtingendiensten speelt maar ook de politiediensten ermee worstelen; waar het gaat om cijfers over het aantal misdrijven die met het extreemrechtse fenomeen verbonden kunnen worden verklaarde de minister van Binnenlandse zaken in oktober 2019 dat *‘l’image reste incomplète et qu’il est difficile de produire des données statistiquement pertinentes’*³⁹.

In de reeds aangehaalde OCAD-nota⁴⁰ wordt aangeduid dat er een grote mate van onderrapportering is van haatmisdrijven en rechts-extremistisch geïnspireerde incidenten. Deze worden niet altijd als dusdanig (h)erkend en geregistreerd door de veiligheidsdiensten. Het OCAD is goed geplaatst om dit te stellen, aangezien deze dienst ook de dynamische Gemeenschappelijke Gegevensbank (GGB) beheert waarin thans, op basis van informatie komende van de steundiensten, ook haatpredikers (HP) en potentieel gewelddadige extremisten (PGE) worden opgenomen, van alle slag en dus ook vanuit extreemrechtse kant (zie bijlage)⁴¹.

In tegenstelling tot in onder meer Duitsland is het in België niet de gewoonte om bij PV’s een speciale melding te maken van ideologische motieven bij bv. geweldpleging. Dat maakt het

³⁹ Antwoord van de minister van Binnenlandse zaken op de mondelinge Parlementaire vraag van dhr. Daniel Senesael, van 11 oktober 2019, de betreffende de *‘crimes et délits attribués à l’extrême droite’*. De minister kon wel een enige gegevens geven over het aantal PV’s dat door de Politie werd opgemaakt voor negationisme : 9 in 2015, 6 in 2016, 12 in 2017 en 9 in 2018. Het aantal klachten bij Unia voor diezelfde jaren was respectievelijk 53, 109, 56 en 101. De minister vermeldde tevens dat 2018 *« le nombre de personne liées à des organisations d’extrême droite dans la base de données de police pour le suivi des groupes et phénomènes droite est de 2848 »*.

⁴⁰ *« Nota beeldvorming rechts-extremisme »*, Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse (OCAD), 14 februari 2020, 39p.

⁴¹ Zie de verklaring van de Directeur van het OCAD bij RTBF.be, 20 mei 2020. *Het aantal is weliswaar beperkt : het OCAD verklaarde in mei 2020 dat er in dat verband de OCAD-databank een dertigtal individuen waren opgenomen : ‘Il faut une parole extrémiste liée à la violence; Si on fait un mélange de ces deux critères, on a maintenant une trentaine de personnes reprises dans la banque de données de l’OCAM avec un profil extrémiste de droite qui pourrait être dangereux pour notre société’*.

inderdaad moeilijk om het fenomeen te kwantificeren en mutatis mutandis om de volledige (juiste) informatie bij de inlichtingendiensten te krijgen.

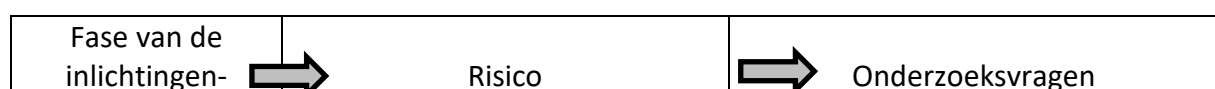
De effectieve omvang en evolutie van het fenomeen blijft hierdoor moeilijk in te schatten en daardoor zijn ook vaak de middelen om het te volgen bijgevolg moeilijk te bepalen. ^{42 43}

Er is dus een gebrek: zelfs al zou de definitie van extreemrechts volledig duidelijk zijn (zie boven: quod non), dan nog is het niet mogelijk het fenomeen duidelijk in beeld te brengen indien er geen of onvoldoende kwantitatieve gegevens voorhanden zijn.

Trouwens, dit is geen louter Belgisch probleem, want het extreemrechtse fenomeen is immers internationaal. Het OCAD schrijft echter dat ook op Europees en internationaal niveau het aan een gemeenschappelijke definitie van rechts-extremisme ontbreekt. Europese veiligheidsdiensten registreren en interpreteren bepaalde fenomenen op een verschillende manier, waardoor een globale en comparatieve benadering van het fenomeen moeilijk is.

b) Vraag is wel aan wie het toekomt om kwantitatieve gegevens te verzamelen? Dit is niet enkel de taak van de inlichtingendiensten, integendeel. Net zoals bij alle andere extremistische fenomenen, is er ook bij extreemrechts een radicaliseringstraject waarbij eerst kleinere maar dan steeds grotere incidenten tot stand komen, totdat dit in geweld uitmondt. Het is zaak om de vroege signalen op te pikken, al dan niet in het open en/of op straat, dit wil zeggen onder andere onder het oog van de politiediensten, Parketten, lokale autoriteiten, hulpverleners enz. ⁴⁴

IV. STAP 2 : DE DIENSTEN ORGANISEREN EN PLANNEN

⁴² Het OCAD schrijft ook dat om bepaalde rechtsextremistische content op het Internet te verwijderen en om bepaalde bijeenkomsten of groeperingen te kunnen verbieden, er voldoende inspanningen moeten worden geleverd voor de (tijdige) detectie hiervan. Wel moet er worden opgepast wanneer en hoe dergelijke maatregelen worden genomen. Bestuurlijke maatregelen kunnen ervoor zorgen dat rechts-extremisten 'ondergronds' gaan wat de beeldvorming kan bemoeilijken. Bovendien kan dit ertoe leiden dat de slachtofferrol versterkt wordt.

⁴³ Ook in Frankrijk stelde een parlementaire commissie hetzelfde probleem van gebrek aan kwantificering vast : « La commission ne dispose pas d'éléments permettant de chiffrer l'évolution des diverses infractions commises par les groupuscules (...) L'État n'effectue aucun suivi des infractions en fonction des motivations idéologiques de leurs auteurs. », « Rapport fait au nom de la commission d'enquête sur la lutte contre les groupuscules d'extrême droite en France », Assemblée Nationale, n°2006, 6 juin 2019.

⁴⁴ Een beter begrip van bepaalde symbolen, logo's en andere specifieke elementen van de rechtsextremistische cultuur door lokale autoriteiten, politie, sociale diensten ... kan, aldus het OCAD, helpen om de problematiek in kaart te brengen. Ook deelnemers aan LTF's en LIVC's (Plan R) die tot nu toe voornamelijk gefocust waren op het islamistisch extremisme, hebben niet altijd voldoende kennis van het rechts-extremisme. Bijkomende sensibilisering is dus nodig.

cirkel		
Inlichtingendoelen afbakenen en er naar toe plannen en zich organiseren (Operationeel en tactisch op niveau van de diensten)	Het fenomeen is herkend, maar is niet voldoende vertaald in de organisatie en de interne planning van de diensten (niet proportioneel).	Hoe nemen de inlichtingendiensten zelf het fenomeen 'extreemrechts' op in hun organisatie en planning? Hoe wordt bepaald welke groeperingen en situaties het voorwerp uitmaken van actieve opvolging? Hoe zijn de diensten georganiseerd om deze opvolging uit te voeren? Welke prioriteiten werden er gelegd? Is de inzet van de middelen (personeel, methoden, ...) proportioneel ten aanzien van het beoogde doel ?

IV.1. DE VSSE

IV.1.1. Organisatie en capaciteiten

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

Eind 2016 voerde de VSSE een interne hervorming door. Bij deze hervorming werden voor een aantal materies de secties van respectievelijk de binnen- (analyse) en buitendiensten samengevoegd tot één sectie. Zo ook voor de secties die werkten op ideologische extremisme (extreemrechts en extreemlinks).

In 2020 werd deze sectie versterkt met bijkomende medewerkers.

IV.1.2. Planning en sturing

A. *Strategische doelstellingen en prioriteiten*⁴⁵

⁴⁵ Tijdens de periode waarin dit toezichtonderzoek werd uitgevoerd, werkte de VSSE aan een strategisch plan voor de periode 2021-24

Voor de periode 2016-2018 werd door de VSSE geen actieplan opgesteld. Een vorige versie dateert van 2015. De verklaring die door de dienst werd gegeven voor het feit dat er voor de jaren 2016 tot en met 2018 geen formeel actieplan werd opgesteld, was dat dit te wijten was aan het feit dat als gevolg van de terreuraanslagen in Parijs en Brussel in 2015 en 2016 de capaciteit van de dienst voornamelijk werd ingezet op contraterrorisme, waardoor er onvoldoende capaciteit kon worden ingezet voor het opstellen van een globaal actieplan. Er werden in deze periode volgens de dienst wel prioriteringen en partiële actieplannen opgesteld door de verschillende teams.

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

In de strategische visie 2019-20 van de VSSE worden zeven grote uitdagingen voor de dienst naar voren gebracht. Een duidelijke prioritering van de inlichtingenactiviteiten is één van deze uitdagingen.

In het Actieplan 2019-20 worden 'extremisme en terrorisme' benoemd als één van de prioritaire materies.

Wanneer we de actieplannen 2015 en 2019-20 (bij gebrek aan tussenliggende plannen) met elkaar vergelijken, merken we op dat waar eerder de VSSE nog het 'jihadistisch terrorisme en radicalisme' als prioriteit zag, dit nu algemener is geformuleerd als 'extremisme en terrorisme'.

B. Operationele doelstellingen

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

In het actieplan 2019-20 worden de strategische doelstellingen van de VSSE vertaald naar operationele doelstellingen. De klemtoon ligt daarbij op het detecteren van individuen en groepen die extremistisch gedrag steunen en/of verspreiden, en op het minimaliseren van de impact van dergelijk gedrag. Daarbij gaat bijzondere aandacht naar propaganda die gewelddadige acties en het overgaan tot de daad looft.

36

C. Op het terrein

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

De VSSE besteedt bij de opvolging van rechtsextremisme aandacht aan zowel de activiteiten van groeperingen als van individuen. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan individuen met rechtsextremistische opvattingen die tegelijkertijd een fascinatie voor wapens tentoonspreiden en/of hebben deelgenomen aan paramilitaire trainingen.

De gemonitorde groeperingen en individuen worden door de dienst ingedeeld in vier fenomenen of categorieën, met name:

- Potentieel gewelddadige neonazibewegingen: groeperingen die dwepen met het historische nazisme, een cultuur van geweldpleging verheerlijken en in het verleden reeds tot geweld zijn overgegaan, en die oproepen tot haat.
- Anti-islam en anti-asielactivisme: groeperingen die via dit soort acties xenofobie trachten te verspreiden.
- Identitaire bewegingen: op het eerste zicht 'keurige' rechtse groeperingen die een extreemrechts gedachtegoed combineren met een zeer conservatief wereldbeeld. Deze groeperingen leggen ook sterk de nadruk op het 'christelijk karakter' van Europa en ageren

daarom tegen de Islam. Intern geven de militanten/leden van deze groeperingen blijk van racisme en antisemitisme.

- Bewapening en training met wapens: groeperingen en individuen die zich bewapenen en/of die deelnemen aan (para)militaire training omdat zij zich menen te moeten voorbereiden op een 'burgeroorlog' (tegen moslims) in de toekomst.

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

De VSSE merkt op dat een lijst van groeperingen met de nodige voorzichtigheid dient gelezen te worden. Een dergelijke lijst kan nooit exhaustief zijn. Groepen komen en gaan. De VSSE stelt vast dat groeperingen binnen de extreemrechtse sfeer aan belang inboeten.

IV.2. DE ADIV⁴⁶

IV.2.1. Organisatie en capaciteit

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

Op 6 januari 2020 is er bij de ADIV een nieuwe structuur in voege getreden. Als gevolg van deze reorganisatie werd een analyseplatform 'Non-Religious Ideological Threats' gecreëerd. Net zoals bij de VSSE volgt dit platform zowel extreemrechts als extreemlinks op, terwijl er ook aan criminele motorbendes aandacht wordt besteed.

Na de invoering van de nieuwe structuur bij de ADIV, werd dit team dat ideologische extremisme behandelt, versterkt met een aantal medewerkers. Het ging hierbij wel grotendeels om stagiair-analisten die een zekere inwerktijd nodig hadden.

IV.2.2. Planning en sturing

A. Strategische doelstellingen en prioriteiten

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

Het Veiligheidsinlichtingen Stuurplan bepaalt de elementen van het inlichtingen- en veiligheidsbeleid van de ADIV ten behoeve van Defensie en van het land. Dit plan is bedoeld

⁴⁶ In 2012 voerde het Vast Comité I reeds een toezichtonderzoek uit naar de opsporing en opvolging van extremistische elementen bij het personeel van defensie. Het verslag van dit onderzoek werd gepubliceerd in 2015. Het ging hierbij om een onderzoek naar zowel extreemrechts, extreemlinks, als radicaal islamisme binnen de Krijgsmacht.

voor een periode van vijf jaar en heeft als doel de primaire en secundaire objectieven aan te duiden voor de counterintelligence activiteiten van de ADIV.

Het collecteren en analyseren van dreigingen en risico's uitgaande van extremistische, radicale en subversieve organisaties aangaande de belangen van Defensie, behoort tot de prioriteiten die zijn beschreven in het ontwerp van dit stuurplan. De taak van het bevoegde platform is hierbij het detecteren, het opvolgen, het evalueren, en het neutraliseren van het personeel van Defensie dat verdacht wordt van ideologische extremisme.

B. Operationele doelstellingen

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

Het ontwerp van het stuurplan bevat een bijlage waarin een lijst is opgenomen van de door de ADIV aan extreemrechts gelinkte groeperingen en bewegingen die door de ADIV worden opgevolgd. Deze organisaties zijn ondergebracht in een aantal categorieën van prioriteit.

Deze organisaties worden door de ADIV opgevolgd wanneer er ernstige aanwijzingen bestaan dat zij een bedreiging vormen voor de opdrachten, het personeel of de installaties van Defensie.

C. Op het terrein

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

Het Intelligence Collection Plan (IPC) vormt de concrete uitwerking van de inlichtingenprioriteiten die in het stuurplan zijn vastgelegd. Het gaat in essentie om indicatoren die behulpzaam zijn bij het beoordelen van gedragingen en uitingvormen die in verband kunnen worden gebracht met rechts-extremisme.

Dit ICP, dat de leidraad vormt voor de collectiediensten, moet de ADIV toelaten om informatie te verzamelen over wie een uitgesproken extreemrechts gedachtengoed heeft, welke extreemrechtse groeperingen actief zijn binnen Defensie, of er actief wordt gerekruteerd binnen Defensie, of er een dreiging uitgaat vanuit extreemrechts tegen Defensie of zijn medewerkers, en of er incidenten vanuit een extreemrechts kader hebben plaats gehad.

V. STAP 3 : GEGEVENS VERZAMELEN (COLLECTE) EN VERWERKEN

Fase van de inlichtingen-Cirkel	Risico	Onderzoeksvragen
Collecte en verwerking	Er is onvoldoende collecte : - Te weinig bronnen om het fenomeen op te volgen; - De bronnen en instrumenten worden niet goed in stelling gebracht. - Of de verwerking van de gegevens stelt problemen.	Welke methodes werden gebruikt (gewone methodes, BIM, Humint,...) ? Hoe wordt de informatie verwerkt ?

V.1. DE VSSE

V.1.1. HumInt

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

HUMINT of de exploitatie van menselijke bronnen neemt een zeer belangrijke plaats in met betrekking tot de collecte van informatie betreffende extreemrechts. De voorbije twee jaar – in 2019 en 2020 – werd een aanzienlijke inspanning geleverd met betrekking tot de rekrutering van bijkomende menselijke bronnen.

In de periode 2016-2018 lag de focus van de VSSE vooral op de bestrijding van (islamistisch) terrorisme.

De VSSE is van oordeel dat de informatiepositie van de dienst binnen het extreemrechtse milieu momenteel goed te noemen is, en dat de dienst daardoor in staat is om een correcte inschatting te kunnen maken van de dreiging.

In de loop van 2019 en 2020 werden de collectiediensten die de opvolging verzekeren van ideologische extremisme versterkt, wat resulteerde in een aanzienlijke toename van het aantal informatierapporten.

V.1.2. SocmInt

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

Met betrekking tot de concrete dreiging die uitgaat van rechts-extremisme, wordt de rol van individuen en zogenaamde *lone actors* alsmaar belangwekkender. Dergelijke individuen zijn echter moeilijk te detecteren omwille van hun isolatie en hun afwezigheid in de activiteiten van groeperingen. Vaak halen zij hun extremistische inspiratie op het Internet, en zijn zij enkel via dit medium actief.

De inzet van bijkomende SocmInt middelen in de toekomst om de onlineactiviteiten van (rechts-) extremisten op te volgen, wordt door de VSSE als zeer belangrijk aanzien.

V.1.3. Bijzondere inlichtingenmethoden (BIM)

Er werden in 2017, 2018 en 2019 respectievelijk 82, 52 en 62 bijzondere inlichtingenmethoden toegepast bij de opvolging van extreemrechts.

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

De bijdrage van HUMINT voor de collecte van informatie over ideologisch extremisme is volgens de VSSE groter dan bij sommige andere door de dienst opgevolgde dreigingen, waardoor het aantal BIM relatief beperkter is dan in de context van bepaalde andere dreigingen.

V.1.4. Verwerking

De gegevens over extreemrechts, net zoals deze over alle andere materies, worden door de VSSE in een centrale databank opgenomen⁴⁷.

Tijdens het huidige onderzoek bleek dat het niet mogelijk was om op een geautomatiseerde manier cijfergegevens op te vragen over de gevolgde materies. De dienst verklaarde dat de gegevens "*manueel uit de databank gefilterd*" moesten worden, hetgeen onder andere ook verklaart waarom er geen gegevens voorafgaand aan 2017 werden verstrekt (zie verder).

Men kan wel zoeken op naam van een specifieke persoon of groepering en ook een full-tekst search is beschikbaar (bijvoorbeeld een trefwoord).

⁴⁷ De VSSE heeft thans een project lopende om deze centrale databank te vervangen door een nieuwe databank die meer mogelijkheden moet bieden.

V.2. DE ADIV

V.2.1. HumInt

a) Een eerste en meest belangrijke informatiebron voor de ADIV over (rechts)extremisme binnen de Krijgsmacht zijn de inlichtingenofficieren (staffunctie 'S2') binnen de verschillende operationele eenheden. Tijdens hun opleiding als veiligheidsofficier krijgen deze medewerkers in de Inlichtingen- en Veiligheidsschool (IVS) in Heverlee de opleiding *Military Security Management Course*, waarbij door de ADIV veiligheidsbriefings worden gegeven met aandacht voor elementen die kunnen wijzen op extremistisch gedachtegoed.

De provinciale detachementen van de ADIV onderhouden de contacten met deze S2, zodat gevallen van extremisme kunnen worden gerapporteerd.

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

In de loop van dit onderzoek kon worden vastgesteld dat het aantal menselijke bronnen dat de ADIV informatie kan verschaffen over het rechts-extremistische milieu, zeer beperkt is.

b) Ook het relatief beperkte aantal collecterapporten wijst op een gebrek : er is maar een beperkte 'onafhankelijke' informatiepositie van de dienst met betrekking tot extreemrechts, onafhankelijk van de traditionele militaire rapportering door de S2-officieren. De dienst kan moeilijk zelf gevallen van rechtsextremistische infiltratie binnen de strijdmacht detecteren.

V.2.2. SocmInt

SocmInt krijgt een groter belang in de collecte van informatie, maar toch zijn de informatierapporten op basis van HUMINT momenteel nog de belangrijkste informatiebron. Het aantal rapporten dat de analysedienst, bevoegd voor rechts-extremisme, in 2019 ontving van de Cel SocmInt van de ADIV is niet veel. De cel SocmInt stelt zijn rapporten steeds op na een bevraging door de analysediensten in de vorm van een Request for Collect (RFC) en gaat niet proactief te werk.

De situatie op vlak van SocmInt is in het najaar van 2020 reeds gevoelig verbeterd ten opzichte van 2019. In september 2020 werden door de SocmInt-cel van de ADIV tien rapporten opgesteld in verband met extreemrechts.

De SocmInt cel bevindt zich momenteel nog wel op slechts 50% van de voorziene capaciteit, en het ontbreekt haar aan performante software.

V.2.3. Bijzondere inlichtingenmethoden (BIM)

Er werd in de periode 2015-2019 door de ADIV slechts één bijzondere inlichtingenmethode toegepast bij de opvolging van extreemrechts (op een totaal van 216 methoden).

Ook met betrekking tot de inzet van BIM is er in 2020 een positieve evolutie vast te stellen ten opzichte van het jaar daarvoor. In 2020 werden tot september vijf BIM ingezet in verband met de problematiek van extreemrechts.

V.2.4. Verwerking

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

Er kon worden vastgesteld dat het tijdsverloop tussen het opstellen van een collecterapport en de exploitatie ervan door de analysedienst gemiddeld zeer lang is. Dit is te wijten aan zowel de onderbemanning van de collectediens, als aan de gebrekkige informatiedoorstroming binnen de ADIV.

Bovendien kon ook worden vastgesteld dat de tijdige inbreng van informatie in de databanken een probleem vormt. Dit is te wijten aan een onvoldoende aantal documentalisten (inputters), waardoor ook analisten worden genoodzaakt zich te wijten aan het invoeren en ter beschikking stellen van de informatie in de databanken, wat ten koste gaat van hun eigenlijke kerntaken.

VI. STAP 4 : ANALYSEREN EN VERSPREIDEN / SAMENWERKEN

Fase van de inlichtingen-cirkel	Risico	Onderzoeksvragen
Analyse en verspreiding / samenwerking	Er is geen of onvoldoende analyse. De inlichtingen worden niet verspreid zodat het fenomeen geen beleidsaandacht krijgt. Er is onvoldoende samenwerking.	Welke inschattingen werden er gedaan (analyse), hoe werd daarover gerapporteerd naar de autoriteiten? Hoe werkt men samen met welke partners?

VI.1. DE VSSE

VI.1.1. Analyse

a)

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

In 2019 was er een gevoelige toename van het aantal inkomende en uitgaande berichten met betrekking tot rechts-extremisme, in vergelijking met de twee voorgaande jaren. Deze toename gold voor de communicatie met zowel binnen- als buitenlandse partners.

b) Naar eigen inschatting heeft de VSSE zich in het verleden vooral laten leiden door de mogelijke dreiging van geweld. De dienst maakt de opmerking dat men zich evenzeer moet focussen op organisaties die geen zichtbaar gewelddadig karakter tonen, maar wel haat en extremisme prediken, wat anderen kan aanzetten tot geweld.⁴⁸

De VSSE heeft zich de voorbije jaren grotendeels beperkt tot punctuele analyses betreffende bepaalde groeperingen en stromingen binnen de extreemrechtse scène, maar geen algemene fenomeenanalyses op papier gezet. Wel werden algemene briefings gegeven aan bepaalde autoriteiten.

In vorige onderzoeken heeft het Vast Comité I reeds gesteld dat het produceren van zogenaamde voorspellende inlichtingen en scenario's en hypotheses tot de essentie van een inlichtingendienst behoort. Dit zou meer kunnen worden toegepast en vereist dat het extreemrechtse dreiging in het algemeen wordt beschreven, hetgeen verder gaat dan de vermelde punctuele analyses.

De VSSE verklaarde op dit ogenblik niet over het nodige personeel te beschikken om voorspellende inlichtingen te kunnen produceren. De dienst stelt wel dat binnen de staff van de analysediensten men momenteel bezig is met het concept "strategische analyse" verder uit te werken en op basis hiervan een concreet plan van aanpak op te stellen opdat hier in de toekomst meer werk van kan worden gemaakt.

Het moet weliswaar worden vermeld dat het OCAD die de pilootdienst is van de Werkgroep Extreemrechts in het kader van het Plan R, wel algemene analyses opmaakt, die, zijn opdracht indachtig, in principe vooral 'dreigingsanalyses' zijn⁴⁹, maar die in feite toch ook als algemene fenomeenanalyses kunnen worden gecatalogeerd. In die zin wordt de mogelijke lacune inzake fenomeenanalyses bij de VSSE toch ook (gedeeltelijk) opgevuld.

⁴⁸ Nota NS/2018/313, "VSSE en de opvolging van extreemrechts", 12 september 2018.

⁴⁹ In uitvoering van artikel 8, 1° Wet OCAD : "een gemeenschappelijke evaluatie die moet toelaten te oordelen of de dreiging, bedoeld in artikel 3, zich kunnen voordoen of, indien ze al vastgesteld werden, hoe deze evolueren (...)".

Indien de VSSE zich op het maken van fenomeenanalyses zou richten, dan betekent dat dat er minstens tussen beide diensten (VSSE en OCAD) moet overlegd worden wie welke informatie zal aanbrengen, zoniet is er dubbel werk.

c)

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

De VSSE maakt gebruik van een analysetool met een vijftigtal indicatoren op basis waarvan kan worden beoordeeld wat de mate van radicalisering is van een individu, of wat de mate van risico is dat dit individu zou kunnen overgaan tot extremistische geweldpleging.

Op deze manier moet dit instrument toelaten om meer gericht informatie te collecteren en beter de grootste dreigingen op te sporen.

Het instrument wordt momenteel enkel toegepast op individuen die het voorwerp uitmaken van onderzoeksdossiers die gerelateerd zijn aan islamistisch terrorisme en extremisme, en niet met betrekking tot ideologisch extremisme. De reden hiervoor is volgens de VSSE dat de personeelscapaciteit van de dienst momenteel ontoereikend is om het gebruik van dit instrument uit te rollen op bredere schaal.

d) Uit het onderzoek is wel gebleken dat er naast de door de VSSE gebruikte analysetool door andere diensten die zich bezighouden met de analyse van (de dreiging van) extremisme en/of terrorisme, nog andere instrumenten gebruikt worden. De ADIV maakte gewag van de tool VERA-2 (dat ook de basis van het door de VSSE gebruikte instrument vormt) en verklaarde dat er opleidingen zijn gevolgd voor het gebruik van VERA-2. Maar omwille van tijds/personeelsgebrek wordt deze tool uiteindelijk niet door de dienst toegepast. Ook het OCAD heeft een gelijkaardig analysetool ontwikkeld.

Over al deze instrumenten kon, gelet op de Coronacrisis geen gedetailleerde briefing meer worden gekregen. Eens het terug mogelijk is, zal het Vast Comité I hierop verder werken.

VI.1.2. Verspreiding/samenwerking

a) Zoals aangeduid, deelt de VSSE de inlichtingen over rechts-extremisme met diverse partners.

Op nationaal niveau is er samenwerking in de Werkgroep Extreemrechts in het kader van het Plan Radicalisme, waar de VSSE actief inlichtingen deelt met de partners die deelnemen aan de werkzaamheden van deze werkgroep (zie supra, punt VI.1.1) .

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

Tussen 2015 en het afsluiten van het onderzoek werden door de VSSE geen specifieke strategische analyses aangaande extreemrechts opgesteld voor de politieke overheden. Sinds

2018 wordt wel een bijkomende inspanning geleverd op het vlak van sensibilisering voor de problematiek, en werden briefings gegeven aan journalisten, academici, ...

b) Inzake internationale samenwerking is er, naast bilaterale samenwerking met vooral Europese partners, ook de samenwerking in het multilaterale platform Club van Bern.⁵⁰

c) Ten slotte is er ook de outreach naar de algemene samenleving, in de vorm van sensibilisering van de verschillende maatschappelijke actoren. Met betrekking tot rechts-extremisme verklaart de dienst dat het tot op heden minder initiatieven heeft ontplooid op het vlak van sensibilisering van de samenleving in verband met rechts-extremisme dan in verband met bv. islamisme.⁵¹

VI.2. DE ADIV

VI.2.1. Analyse

a)

Synthese geclassificeerde passage (geheim):

De ADIV leverde een aantal cijfers voor 2019 over de werklast van het analyseplatform 'niet-religieuze ideologische dreigingen', en meer bepaald de analisten die extreemrechts behandelen. Het meest opvallende aan deze cijfers is het lage aantal Requests for Collection (RFC). Deze RFC sturen de collecte van informatie aan.

b) Volgens de medewerkers van het platform is de huidige personeelsbezetting nog steeds ontoereikend om een voldoende opvolging van de materie te verzekeren. De analisten worden met teveel bijkomende taken belast (geven van briefings, bijwonen van vergaderingen, ...), waardoor zij te weinig tijd overhouden voor hun 'core business', het analyseren van de hun toegewezen problematiek. De analisten dienen zich wegens

⁵⁰ De Club van Bern is een informeel forum voor overleg tussen de civiele, interne inlichtingendiensten van vijftientig lidstaten van de achtentwintig (minus Bulgarije, Cyprus en Malta) van de Europese Unie, aangevuld met deze van Zwitserland en Noorwegen. Het is ontstaan in 1972 en is gebaseerd op de vrijwillige uitwisseling van informatie, ervaringen en opvattingen en op het bespreken van eventuele problemen. De interne werking van dit samenwerkingsplatform wordt geregeld in een zogenaamde *Code of Practice*. Tweemaal per jaar vergaderen de diensthoofden van de deelnemende diensten. Daarnaast worden seminars en werkgroepen georganiseerd, en vormt de Club van Bern op dat vlak een ontmoetingsplaats tussen deskundigen van de verschillende diensten.

⁵¹ Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld salafisme, een thema waarover de VSSE een brochure publiceerde, die breed verspreid werd bij het maatschappelijk middenveld en allerlei organisaties die met het fenomeen in aanraking komen. De VSSE wijst er zelf op dat bijvoorbeeld de Duitse inlichtingendienst BfV regelmatig communiceert over de dreiging van rechts-extremisme naar verschillende geleidingen in de samenleving. Ook de Nederlandse dienst AIVD publiceerde in oktober 2018 een brochure getiteld "*Rechts-extremisme in Nederland, een fenomeen in beweging.*"

tijdsgebrek noodgedwongen reactief te richten op ad hoc dossiers van rechtsextremistische militairen die zij krijgen van interne of externe partners.

c) Men komt ook niet toe aan het maken van eigen analyses over de eventuele evolutie van het fenomeen, specifiek binnen Defensie (indien er inderdaad een specifieke situatie zou bestaan). De dienst richt zich vooral op de beeldvorming van het fenomeen binnen de Werkgroep Extreemrechts in het kader van het Actieplan Radicalisme (Plan R) en hetgeen men van de VSSE verneemt.

Binnen de dienst wordt door sommigen gepleit voor een verregaande synergie met de VSSE met betrekking tot de opvolging van extremisme, naar analogie met het gemeenschappelijke Platform Contraterrorisme tussen beide diensten.

d) Er is tenslotte nog de problematiek van de veiligheidsscreenings. Naast het normale inlichtingenwerk, vormt het leveren van input voor de veiligheidsscreenings (leidend tot het toekennen of weigeren van veiligheidsattesten) een belangrijke werkzaamheid voor de dienst. Het voorbije half jaar werden 130 nota's opgesteld als antwoord op een vraag in verband met veiligheidsscreenings met betrekking tot een individu dat kon worden gelinkt aan extreemrechts. Volgens een schatting van de analist neemt het beantwoorden van een dergelijke vraag gemiddeld zo'n 45 minuten in beslag – sommige vragen kosten slechts enkele minuten, andere meerdere uren. Dit cijfer betreft het aantal gevallen die werden beantwoord. Het aantal vragen dat werd ontvangen ligt echter hoger: een aantal vragen kan niet worden beantwoord binnen de vooropgestelde termijn.⁵²

VI.2.2. Verspreiding/ Samenwerking

a)

Synthese geclassificeerde passage (vertrouwelijk):

Het analyseplatform van de ADIV stelde de voorbije jaren enkele strategische nota's op met betrekking tot extreemrechts die gericht waren aan de minister van Defensie. Uit het onderzoek blijkt dat de dienst zich echter vooral richt op punctuele inlichtingen die van operationele aard zijn. Het te geringe personeelsbestand en de toenemende werklast als gevolg van het grote aantal veiligheidsscreenings worden eveneens als verklaringen gegeven voor het beperkte aantal strategische nota's met betrekking tot de problematiek.

⁵² Het Vast Comité I stelde in zijn toezichtonderzoek 2017.257 – 'Toezichtonderzoek over de manier waarop de VSSE en de ADIV veiligheidsscreenings uitvoeren', reeds vast dat de door de ADIV toegepaste procedures voor de nodige problemen zorgde, onder meer met betrekking tot de efficiëntie en betrouwbaarheid van deze screenings. Het Vast Comité I deed naar aanleiding van dit onderzoek een aantal aanbevelingen.

b) Er worden regelmatig briefings gegeven over de materies waarvoor zij bevoegd zijn, onder andere in de KMS voor de korpschefs van de eenheden en in de Inlichtingen- en Veiligheidsschool (IVS) in Heverlee voor het doelpubliek van de S2-officieren van de verschillende operationele eenheden van de Krijgsmacht (S2).

c) Inzake internationale samenwerking kent de ADIV in verband met extreemrechts enkel bilaterale samenwerking. Er bestaan rond deze materie geen multilaterale samenwerkingsplatformen.

In 2019 had overleg over extreemrechts plaats met partnerdiensten uit de Tsjechische Republiek (VZ), Nederland (MIVD) en Frankrijk (DRSD). Van de Canadese inlichtingendienst CSIS werd een uitnodiging ontvangen om in Ottawa deel te nemen aan een internationale workshop, genaamd 'Right-wing extremist networks' in februari 2019, maar op deze uitnodiging werd niet ingegaan omwille van budgettaire en personele redenen.

In de loop van 2019 werd de ADIV ook benaderd door de BND om een overleg te organiseren over extreemrechts. Dit zou moeten uitmonden in een nauwere samenwerking tussen beide diensten in de toekomst. Er zijn aanwijzingen dat de Duitse inlichtingendiensten een verhoogde aandacht besteden aan de problematiek van extreemrechts.

VII. STAP 5 : FEEDBACK

Fase van de inlichtingen-cirkel	Risico	Onderzoeksvragen
Feedback	Het beleidsniveau geeft geen feedback zodat het niet mogelijk is de inlichtingendoelen te verfijnen of bij te sturen	Welke feedback ontvingen de diensten van de gebruikers ?

VII.1. DE VSSE

a) De VSSE krijgt zelden of nooit een feedback op de inlichtingen die ze naar de bestemmingen stuurt, tenzij – wat de internationale partners betreft – eventueel een bijkomende vraag om inlichtingen, waaruit kan afgeleid worden dat de inlichtingen inderdaad interesse wekken.

De situatie bij de ADIV is identiek.

b) Hoewel er weinig informatie beschikbaar is over de specifieke feedback van externe partners van de VSSE over de opvolging door de dienst van extreemrechts, wenst het Vast Comité I hier een behoeftenbevraging te vermelden die de VSSE uitvoerde bij de klanten van de dienst tussen maart en juni 2019. Deze bevraging vond plaats aan de hand van een gestructureerde vragenlijst, gecombineerd met 33 diepte-interviews; 51 respondenten hadden een inbreng bij deze bevraging.

Voor alle duidelijkheid, deze bevraging betrof dus de behoeften van de klanten van de VSSE in het algemeen en niet specifiek op het vlak van opvolging van extreemrechts. Het is dan ook niet de bedoeling om de resultaten van deze bevraging in extenso te bespreken in dit rapport. Niettemin is het van belang dit te vermelden, omdat deze resultaten een beeld geven van wie precies de bestemmingen zijn van de VSSE, wat de verwachtingen zijn van deze bestemmingen en in hoeverre de VSSE op dit moment aan deze verwachtingen voldoet, ook toegepast op de problematiek van extreemrechts.⁵³

c) Uit de bevraging kwam naar voor dat het werk van de VSSE door de externe partners van de dienst als overwegend positief wordt ervaren: veruit de meeste respondenten zijn van mening dat de medewerkers van de dienst professioneel en transparant (in de mate van het mogelijke) zijn, en dat er veel expertise aanwezig is binnen de dienst. Meestal is de indruk die verkregen wordt bij rechtstreeks contact met de dienst positiever dan het beeld dat vaak van de dienst wordt opgehangen in de media.

De inhoud van de producten van de VSSE worden over het algemeen gewaardeerd, en de verstrekte inlichtingen worden als bruikbaar bestempeld.

Hoewel veel klanten aangeven dat zij het moeilijk vinden om te bepalen of de VSSE dreigingen tijdig detecteert, geven de meesten aan dat zij erin vertrouwen dat de dienst hier toe in staat is.

⁵³ Werden bevroegd : FOD Kanselarij van de Eerste Minister, FOD Justitie (Beleidscel minister, DG Wetgeving, DG EPI, College procureurs-generaal, federaal parket, PG Brussel), FOD Buitenlandse Zaken (Security S1, DG consulaire zaken, DG bilaterale zaken, DG multilaterale zaken, NVO), FOD Binnenlandse Zaken (Beleidscel minister, DVZ, CGVS, FGP Brussel, DJSOC Terro, BELPIU, ADCC, OCAD, Fedasil, CFI), Ministerie van Defensie (ADIV), Vlaamse Regering, Fédération Bruxelles-Wallonie, Waalse Regering, Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Bruxelles Prévention & Sécurité), FOD Economie (CANVEK), FOD Financiën (Douane).

d) Uit de bevraging kwam ook een aantal verbeterpunten naar voor:

- Het is voor klanten moeilijk in te schatten welke producten en diensten de VSSE kan leveren;
- Klanten verkiezen nota's waarin duidelijk is aangegeven welke delen geclassificeerd zijn en welke niet;
- Een (te hoge) classificatie heeft een te negatief effect op de bruikbaarheid van de inlichtingen: declassificatie indien mogelijk;
- Nota's moeten duidelijkheid bevatten over het belang van de informatie, de evaluatie van de VSSE en de conclusies;
- Klanten zijn vragende partij voor een vaste, consequente structuur van nota's;
- Het advies voor, en verwachtingen ten aanzien van, de geadresseerde van een nota moeten duidelijk geëxpliciteerd worden;
- (Sensibiliserings)briefings worden gewaardeerd en als een duidelijke meerwaarde aanzien; verschillende klanten verwachten dat de VSSE zich hier in de toekomst meer op toespitst;
- Klanten vragen om meer strategische analyses en fenomeenanalyses.

VII.2. DE ADIV

Vóór de invoering van de nieuwe structuur van de ADIV in januari 2020 werd enkel bij de producten van de vroegere Directie I feedback gevraagd van de bestemmingen van deze producten.

Vanaf de invoering van de nieuwe organisatiestructuur worden ook bijkomende inspanningen geleverd op dit vlak. Aan elk uitgaand product wordt een vraag om feedback van de partners toegevoegd. Er werd ook een dienst voor Quality Control in het leven geroepen die tot taak heeft – naast de kwaliteitscontrole van alle inlichtingenproducten – om een dialoog na te gaan met de diverse partners met als doel de producten beter af te stemmen op de behoeften van deze partners.

VIII. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het Vast Comité I onderscheidde bij de start van het onderzoek een aantal risico's en deed een aantal vaststellingen. Hierna worden deze risico's kort herhaald en trekt het Comité conclusies. Daarna volgen de aanbevelingen die tot doel hebben deze risico's aan te pakken.

VIII.1. BELEIDSMATIGE AFBAKENING VAN HET INLICHTINGENDOEL

VIII.1.1. Risico's

Het Vast Comité I onderscheidde bij de start van het onderzoek het risico dat de bedreiging niet wordt herkend of niet voldoende de aandacht trekt (op strategisch en beleidsmatig vlak):

- De bedreiging is niet goed (juridisch of strategisch) omschreven zodat de diensten geen goede focus kunnen nemen (kwalitatieve afbakening);
- De bedreiging is niet gekwantificeerd zodat men niet kan inschatten wat het in de realiteit betekent (kwantitatieve afbakening) en hoe de middelen daarop proportioneel moeten worden ingezet.

VIII.1.2. Conclusies

a) Indien de inlichtingendiensten, en in de eerste plaats de VSSE, hun aandacht moeten richten op de bedreiging van extreemrechts, dan is het Vast Comité I van mening dat er eerst en vooral nood is aan een duidelijke definitie van dit fenomeen. Zonder dit is het voor de diensten moeilijk om een juiste focus op het te onderzoeken fenomeen te nemen.

Het Vast Comité I deelt de mening van het OCAD dat de gebruikte terminologie met betrekking tot de bedreiging niet homogeen is en dat diverse concepten door elkaar worden gebruikt en vaak niet naar dezelfde inhoud refereren.

Inderdaad, zelfs indien men kan stellen dat de wetgever wel degelijk een omschrijving heeft gegeven van het begrip 'extremisme', dan toch blijven de termen 'extreemrechts' of 'rechts-extremisme' (en derhalve ook 'linksextremisme) onbepaald. Ook de NVR of de bevoegde ministers geven ter zake geen richting aan. De diensten zoeken naar best vermogen steun in academische bronnen of in hetgeen hun buitenlandse zusterdiensten hierover aanbrenge, maar dit is niet voldoende.

b) Uit dit toezichtonderzoek is trouwens ook gebleken dat de beide inlichtingendiensten, inzake rechts-extremisme, over weinig of geen richtlijnen en aansturing kunnen beschikken vanwege het politieke beleidsniveau. De regering en/of de Nationale Veiligheidsraad zou hierin veel meer richtinggevend moeten optreden en bepalen wat voor de diensten de prioritaire aandachtsvelden dienen te zijn. Dit kan niet enkel aan de diensten zelf worden overgelaten.

c) Een tweede – desnoods parallelle stap - bestaat er in om de bedreiging kwantitatief af te bakenen en beleids- en beheersinformatie te verzamelen.

Dergelijke gegevens laten toe om de evolutie van een bedreiging in te schatten, maar laten ook toe aan de inlichtingendiensten om te bepalen waar zij welke middelen dienen in te zetten. Dergelijke informatie bestaat op dit moment niet in België of in de twee diensten. Het Duitse model toont aan dat dit wel degelijk mogelijk is.

d) Conclusie : de beschreven risico's bestaan onverkort en moeten worden aangepakt.

VIII.1.3. **Aanbevelingen**

a) De verschillende diensten die zich bezighouden met de opvolging van extreemrechts / rechts-extremisme zouden moeten komen tot het gebruik van een gemeenschappelijke, uniforme terminologie, en de ontwikkeling van zo objectief mogelijke criteria om te bepalen welke individuen en/of groepen het voorwerp moeten uitmaken van hun opvolging. Een goede uitwisseling van gegevens en samenwerking is ermee gebaat dat alle betrokken diensten dezelfde terminologie hanteren.

Er zijn meerdere opties, waaruit de wetgevende en de uitvoerende macht kunnen kiezen:

1. Ofwel kan de wetgever overwegen om het begrip 'extremisme' in de W.I&V van 30 november 1998 beter te omschrijven en daarbij ook de termen 'rechtsextremisme' (en logischerwijze ook 'linksextremisme' te verduidelijken. Eventueel kunnen daarbij ook andere begrippen, zoals 'nationalisme' worden meegenomen.

2. Ofwel neemt de NVR het voortouw, zoals het KB betreffende de oprichting van dit orgaan trouwens wil.

3. Ofwel nemen de bevoegde ministers het initiatief om de diensten duidelijke instructies te geven over hoe de bedreiging moet worden beschouwd.

In al deze gevallen kan aan de diensten die deel uitmaken van de werkgroep extreemrechts van het Plan R gevraagd worden om een insteek te doen. In dit verband is het theoretische denkkader trouwens voorhanden en heeft het OCAD een goede positie om hierbij samen met

de diensten tot een conclusie te komen die daarna op een hoger niveau kan worden geformaliseerd.

De VSSE merkt hierbij terecht op dat een duidelijke definitie zowel voor- als nadelen heeft: het creëert een goed actueel kader, maar de definitie moet flexibel genoeg zijn om (toekomstige) fenomenen mee te nemen.

b) Tevens moet de hoegrootheid van de bedreiging worden bepaald. Het zijn niet enkel de inlichtingendiensten die hierover informatie (kunnen) verzamelen. De ontwikkeling van dergelijk cijfermateriaal is niet de verantwoordelijkheid van de inlichtingendiensten alleen. Samenwerking en coördinatie met de politiediensten en de Parketten is bijvoorbeeld vereist om cijfermateriaal te verzamelen over politiek en ideologisch gemotiveerde misdrijven. In deze kan de Werkgroep Extreemrechts van het Actieplan Radicalisme een centrale rol opnemen, onder aansturing van de NVR om te bepalen wie daarin wat kan bijdragen.

VIII.2. ORGANISATIE EN PLANNING

VIII.2.1. Risico's

Voorzover de op te volgen bedreiging duidelijk is omschreven bestaat een risico dat de diensten het fenomeen wel herkennen, maar onvoldoende op operationeel en tactisch vlak naar hun organisatie en hun interne planning toe vertalen. De reactie (in planning en toekenning van middelen) komt niet overeen (is niet proportioneel) met de te bereiken doelen.

VIII.2.2. Conclusies

a) Wat de VSSE betreft stelt het Vast Comité I vast dat de dienst na een terugval tijdens de terroristische crisis van 2015-2016, terug heeft geïnvesteerd in het opvolgen van het ideologisch extremisme, waaronder extreemrechts valt. Er is personeel toegewezen en er zijn operationele doelstellingen en tactische doelstellingen bepaald, maar aangezien de definitie van de bedreiging onduidelijk is, kan niet met volle zekerheid worden bepaald of het volledig werkkerrein bestreken wordt noch of de ingezette middelen voldoende zijn om de bedreiging afdoende op te volgen.

Het omgekeerde, met name dat de dienst te weinig (of teveel) zou doen, kan, bij gebrek aan duidelijke kwantitatieve bepaling van het doel, evenmin worden beweerd.

Het is met andere woorden bij gebrek aan een duidelijke omschrijving van de bedreiging en van de hoegrootheid ervan moeilijk uit te maken of de middelen proportioneel zijn ten aanzien van het doel.

b) Wat de ADIV betreft is na een reorganisatie die begin 2020 werd uitgevoerd, een nieuw gemengd platform tot stand gekomen die tot doel heeft om het (rechts)extremisme in de Krijgsmacht op te volgen. Ook daar geldt wat voor de VSSE waar is : er is personeel toegekend en er zijn objectieven gesteld. Er zijn echter wel aanwijzingen dat de ondersteuning te beperkt is; dit blijkt uit de relatief lange doorlooptijd van sommige rapporten en een probleem bij het invoeren van gegevens in de databank.

c) Conclusie: aangezien het niet duidelijk is hoe het op te volgen fenomeen moet omschreven worden (kwalitatief en kwantitatief) doen de vermelde risico's (niet proportioneel inzetten van middelen en onjuiste planning) zich per definitie voor. Het is echter niet eenduidig te bepalen in welke mate ze zich voordoen (in grote of in kleine mate).

VIII.2.3. Aanbevelingen

Het Vast Comité I beveelt aan dat de inlichtingendiensten zouden evalueren of hun interne planning (operationeel, tactisch) adequaat is om het te bereiken strategische doel te realiseren, en of de inzet van middelen proportioneel is aan de op te volgen bedreiging. Er is echter een voorafgaande voorwaarde: de duidelijke omschrijving van het fenomeen en van de hoegrootheid ervan (zie aanbeveling hierboven).

VIII.3. COLLECTE EN VERWERKING

VIII.3.1. Risico's

Er is onvoldoende collecte, hetzij omdat er te weinig bronnen zijn om de bedreiging op te volgen, hetzij omdat de bronnen en instrumenten niet goed in stelling worden gebracht. Of de verwerking van de gegevens stelt problemen.

VIII.3.2. Conclusies

a) Wat de VSSE betreft is het aantal bronnen (HumInt) die informatie over extreemrechts aanbrengen in de voorbije twee jaar verhoogd, er is sprake van een inhaalbeweging nadat deze materie tijdens de periode 2015-2016 (terroristische aanslagen) minder aandacht kreeg. Inzake Socmlnt heeft de VSSE middelen ingezet en verzamelt men op deze wijze proactief informatie over extreemrechts. Ook de bijzondere inlichtingenmethodes behoren tot het pallet van de door de VSSE ingezette instrumenten.

De informatiepositie van de ADIV berust grotendeels op de traditionele militaire kanalen (S2-officieren) binnen de operationele eenheden van de Krijgsmacht. De ADIV is daarvan zeer afhankelijk, terwijl de dienst voor het overige over zeer weinig andere HumInt bronnen beschikt. Socmlnt wordt spaarzaam ingezet, en niet proactief. De inzet van bijzondere inlichtingenmethodes om de bedreiging in kaart te brengen is zeer beperkt.

b) Wat de verwerking van informatie betreft, heeft het Vast Comité I bij de VSSE geen bijzondere lacunes ontdekt, tenzij het feit dat de informatiestructuur van de databank niet toelaat om op een gemakkelijke manier een totaaloverzicht van de bedreiging tot stand te brengen (de zogenaamde MPG-assen aan de hand waarvan de informatie wordt geclasseerd bestaan, maar laten geen zoekacties toe; het is wel mogelijk om de informatie op andere manier op te zoeken), het is tegelijkertijd daardoor ook moeilijk om goede statistische informatie te verzamelen.

Bij de ADIV stelde het Vast Comité I vast dat de informatiepositie inzake HumInt beperkt is, dat de HumInt informatie traag doorstroomt en dat er een achterstand is bij de input van gegevens in de databank.

c) Er bestaan derhalve risico's bij de collecte en de verwerking, bij de VSSE eerder beperkt, bij de ADIV groter in omvang. Ook hierbij moet natuurlijk de opmerking worden gemaakt dat het finaal slechts mogelijk is om de risico's duidelijk in beeld te brengen indien men ook duidelijk kan bepalen welke de te volgen bedreiging is en hoe groot het is.

VIII.3.3. **Aanbevelingen**

Het Vast Comité I beveelt aan dat de VSSE bij de opbouw van zijn databank het mogelijk maakt om via de MPG-assen (of op een soortgelijke manier aangezien de VSSE van plan is de databank te vervangen door een nieuwe oplossing) informatie op te zoeken en bijeen te brengen.

Wat de ADIV betreft beveelt het Vast Comité I aan dat de dienst een meer onafhankelijke HumInt-positie opbouwt (los van de S2-officieren) en daarvoor meer handlers inzet. Tevens moet de dienst onderzoeken hoe het komt dat de informatie traag doorstroomt en dat er een achterstand is inzake de input in de databank. Remedies moeten worden gevonden en toegepast.

VIII.4. ANALYSE EN VERSPREIDING / SAMENWERKING

VIII.4.1. **Risico's**

De mogelijk risico's zijn :

- Er is geen of onvoldoende analyse.
- De inlichtingen worden niet verspreid zodat de bedreiging geen beleidsaandacht krijgt.
- Er is onvoldoende samenwerking.

VIII.4.2. **Conclusies**

a) Het Vast Comité I stelt vast dat de VSSE analyses uitvoert, maar dat deze vooral gericht zijn op het opsporen van mogelijke dreigingen van geweld door extreemrechtse middens. Wanneer er geen zichtbaar geweld aanwezig is, maar eerder (enkel – sic) haat en extremisme krijgen de betrokken groeperingen of personen minder aandacht.

b) Algemene fenomeenanalyses, die tot hypothesen en scenario's en tot 'voorspellende inlichtingen' leiden, komen daardoor ook zelden aan bod. Het Vast Comité I meent dat dit niettemin tot de essentie van een inlichtingendienst behoort.

Het moet weliswaar worden vermeld dat deze lacune deels wordt ingevuld omdat het OCAD, zijn opdracht indachtig, wel meer algemene fenomeenanalyses maakt, al zijn deze, de opdracht van het OCAD indachtig, in principe vooral 'dreigingsanalyses'.

Wat de ADIV betreft richten de analisten zich wegens tijdsgebrek reactief op ad hoc dossiers van rechts-extremistische militairen die zij krijgen van interne of externe partners. Zij voeren geen algemene fenomeenanalyses uit over extreemrechts bij Defensie. Niettemin lijkt ook dat noodzakelijk.

c) De VSSE gebruikt een instrument dat tot doel heeft om te beoordelen in welke mate een individu geradicaliseerd is en welk het risico is dat hij tot extremistische geweldpleging zou kunnen overgaan. Dit instrument wordt thans enkel toegepast op individuen die het voorwerp uitmaken van onderzoek in dossiers van islamistisch extremisme en terrorisme. Om dit breder uit te rollen zou er, aldus de VSSE, meer personeelscapaciteit nodig zijn. De VSSE meent echter dat het instrument *“wellicht niet de meest geschikte tool om ‘lone wolves’ te detecteren”*. Er dient ter zake dus verder theoretisch onderzoek te gebeuren.

d) Het Vast Comité I acht het noodzakelijk dat de VSSE en de ADIV nauw samenwerken met betrekking tot de bedreiging van rechts-extremisme, en dat op regelmatige basis overleg plaatsvindt en inlichtingen worden uitgewisseld over de problematiek. Wanneer militairen actief zijn binnen het extreemrechtse milieu, zullen zij dit doorgaans ook doen binnen groeperingen waarvan ook burgers deel uitmaken, of zullen zij contacten onderhouden met rechts-extremisten buiten het leger. De nationale samenwerking, vooral in het kader van het Plan R, vormt naar het oordeel van het Vast Comité I in dat verband wel een sterk punt voor beide diensten (en vanzelfsprekend ook voor het OCAD) en moet zo nodig nog worden versterkt.

e) Wat de internationale samenwerking betreft werkt de VSSE samen met de zusterdiensten, bilateraal en multilateraal in het kader van de Club van Bern. Bij de militaire inlichtingendiensten is weinig internationale samenwerking en bestaat er geen vergelijkbaar platform als bij de burgerlijke diensten.

f) Ten slotte heeft de VSSE, qua outreach naar de algemene samenleving in de vorm van sensibilisering van de verschillende maatschappelijke actoren, weinig initiatieven ontplooid.

g) Conclusie: de risico's zijn niet volledig afgedekt maar wel beperkt. Er worden analyses uitgevoerd en er is samenwerking tussen de diensten. Weliswaar zou er meer aandacht moeten gaan naar algemene fenomeenanalyses, maar dit euvel wordt deels beperkt doordat ook het OCAD ter zake analyses uitvoert.

VIII.4.3. Aanbevelingen

a) De diensten moeten – samen en met het OCAD – onderzoeken hoe meer algemene fenomeenanalyses kunnen worden opgemaakt. Er is afstemming nodig tussen de VSSE en het OCAD – wellicht in de schoot van het actieplan R - om te bepalen wie daarbij wat zou moeten doen.

b) Bij de VSSE bestaat een instrument dat tot doel heeft de mate van radicalisering en gewelddadigheid van een persoon te beoordelen. De VSSE heeft niet de mankracht om het volledig uit te rollen en het vergt trouwens zeer veel informatie (50-tal indicatoren). Volgens de VSSE is het wellicht niet het meest geschikt om *lone actors* te detecteren. Er moet dus onderzocht worden of dit instrument eventueel kan worden verlicht en of er andere methoden zijn om de *lone actors* beter te detecteren. Er zijn bij andere diensten (onder ander het OCAD) nog andere instrumenten in gebruik of bestudeerd.

Het Vast Comité I is van mening dat er meer samenwerking en coördinatie noodzakelijk is tussen de diensten met betrekking tot de ontwikkeling, het gebruik van, en opleidingen over, dergelijke tools. Het Vast Comité I is ook van mening dat wanneer dergelijke tools voorhanden zijn die kunnen helpen bij het detecteren en evalueren van dreigingen, deze ook systematisch dienen te worden toegepast bij de opvolging van alle vormen van extremisme, en dat hiervoor de nodige personele middelen dienen te worden ingezet. Dit temeer omdat de inlichtingendiensten verklaren dat mogelijke terreurdaden, gepleegd door zogenaamde 'lone actors' momenteel de grootste dreiging vormt die uitgaat van het rechts-extremisme.

c) Wat ten slotte de sensibilisering van de verschillende maatschappelijke actoren betreft met betrekking tot (de ernst van) de bedreiging, heeft de VSSE – en a fortiori de ADIV - weinig initiatieven ontplooid. Gelet op de politieke aard van de bedreiging ligt het voor de hand dat het eventueel naar buiten treden van deze diensten op publieke fora door de NVR of door de bevoegde ministers moet worden gedekt.

VIII.5. FEEDBACK

VIII.5.1. Risico's

Het beleidsniveau geeft geen feedback zodat het niet mogelijk is de inlichtingendoelen te verfijnen of bij te sturen

VIII.5.2. Conclusies

Er is een gebrek aan feedback van de bestemmingen van de inlichtingen naar de VSSE en de ADIV toe. Het risico doet zich voor.

VIII.5.3. Aanbevelingen

Het Vast Comité I beveelt aan beide diensten aan om expliciet en periodiek aan de bestemmingen van de inlichtingen de vraag te stellen welke feedback deze kunnen geven. Het is aan deze bestemmingen om daarop te antwoorden zodat de diensten op basis daarvan hun inlichtingendoelen kunnen verfijnen en/of bijsturen.

IX. BIJLAGEN

IX.1. OVERZICHT VAN INCIDENTEN DIE DE INTERNATIONALE PERS HAALDEN

Een niet-exhaustief overzicht van een aantal incidenten die sinds 2016 de pers haalden⁵⁴ :

- **16 juni 2016:** Het Britse parlamentslid Jo Cox wordt in Birstall, Verenigd Koninkrijk, vermoord door Thomas Mair, een aanhanger van de rechts-extremistische organisaties National Front en National Vanguard.
- **22 juli 2016:** David Ali Sonboly schiet 9 mensen dood en verwondt 36 anderen in een winkelcentrum in München; pas in 2019 bleek na diepgaand onderzoek dat deze misdaad politiek gemotiveerd was en dat de dader racistische motieven had; hij liet xenofobische boodschappen achter op online gamingplatformen en drukte zijn steun uit voor de extreemrechtse partij AfD.
- **November 2016 en januari 2017:** brandstichtingen tegen een café en twee vluchtelingencentra in Göteborg, Zweden, uitgevoerd door drie leden van de rechts-extremistische organisatie Nordic Resistance Movement (NRM).
- **29 januari 2017:** Alexandre Bissonette schiet 6 mensen dood en verwondt 19 anderen in het Islamic Cultural Center in Quebec City in Canada; Bissonette liet regelmatig berichten achter op sociale media waarin hij zich denigrerend uitliet over vluchtelingen en feministen.
- **19 juni 2017:** Darren Osborne rijdt met zijn wagen in op een groep mensen in de buurt van de moskee in Finsbury Park in Londen; er vallen één dodelijk slachtoffer en 9 gewonden; Osborne zou zijn geradicaliseerd op een maand tijd na het zien van een film over verkrachtingen gepleegd door moslims, en zou daarna extreemrechtse, anti-islam lectuur zijn beginnen te verzamelen.
- **27 oktober 2017:** Robert Gregory Bowers vermoordt 11 mensen en verwondt er 6 in een synagoge in Pittsburgh, Pennsylvania, USA. Bowers had voor deze aanslag antisemitische boodschappen gepubliceerd op het sociale medium *Gab*.

⁵⁴ In een recent nummer van het tijdschrift *Jane's Intelligence Review* van maart 2020 is zelfs een artikel opgenomen over de toenemende dreiging van een terreuraanslag door rechts-extremisten, gebruik maken van CBRN-technologie (Chemisch, Biologisch, Radiologisch, Nucleair) « Deadly Intentions », *Jane's Intelligence Review*, March 2020, Vol.32, Issue 3, pp.18-21. Het artikel maakt melding van een studie uit 2018 waarin 31 gevallen van geïdentificeerde CBRN-incidenten in westerse landen worden vermeld, die in verband kunnen worden gebracht met rechts-extremisme (zie D. KOEHLER & P. POPELLA, « Mapping Far-Right Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Terrorism Efforts in the West : Characteristics of Plots and Perpetrators for Future Threat Assessment », *Terrorism and Political Violence*, Routledge Francis & Taylor Group, 2018, 25p).

- **3 februari 2018:** Luca Traini, een lid van de partij Lega Nord, schiet 6 Afrikaanse migranten dood in Macerata, Italië, en beschiet ook het lokale hoofdkwartier van de centrumlinkse Partito Democratico.
- **15 maart 2019:** Brenton Tarrant schiet 51 mensen dood en verwondt er 40 in twee moskeeën in Christchurch, Nieuw-Zeeland; Tarrant publiceerde voor de aanvallen een manifest, getiteld “The Great Replacement” via de sociale platformen 8chan en Twitter, en mailde zijn manifest ook aan 30 prominente personen uit de politiek en media.
- **2 juni 2019:** Walter Lübcke, een politicus van de christendemocratische CDU, wordt in Ishta, Duitsland, doodgeschoten door de neonazi Stephan Ernst, een man met bindingen met de extreemrechtse partij NPD en de Duitse tak van de neonazigroepering Combat 18; Ernst was in het verleden al veroordeeld voor fysiek geweld tegen leden van etnische minderheden.
- **25 juni 2018:** arrestatie van 10 leden van de rechts-extremistische groepering Action des forces opérationnelles (AFO) over het gehele Franse grondgebied; deze groepering zou aanvallen hebben voorbereid tegen geradicaliseerde moslims.
- **3 augustus 2019:** Patrick Crusius vermoordt 22 mensen en verwondt er 24 in El Paso, Texas, USA; Crusius had voor zijn aanslag een white supremacist, anti-migratie manifest gepubliceerd op het internetforum 8chan.
- **9 oktober 2019:** Stephan Balliet, een man met antisemitische en antifeministische ideeën, schiet 2 mensen dood en verwondt 2 anderen aan een synagoge en aan een kebabzaak in Halle, Duitsland; Balliet plande meer slachtoffers te maken, maar raakte niet binnen in de synagoge; hij filmde zijn daden en stelde ook een manifest op.
- **28 oktober 2019:** Claude Sinké, een 84-jarige oud-verkiezingskandidaat voor de partij Front National, tracht in Bayonne, Frankrijk, brand te stichten in een moskee, en verwondt vervolgens 2 personen met een vuurwapen.
- **13 november 2019:** de Italiaanse politie arresteert 12 personen op verdenking van lidmaatschap van een “paramilitaire burgerwacht” die plannen had voor een bomaanslag tegen een moskee in Siena, Toscane; de verdachten waren in bezit van een wapenvoorraad, waaronder raketwerpers.
- **29 november 2019:** de Italiaanse politie arresteert 19 personen, verdacht van lidmaatschap van een nieuwe neonazistische partij, in Padua en Sicilië; er werd een wapenvoorraad aangetroffen, alsook informatie over joodse en linkse politici.
- **4 december 2019:** Andrew Dymock wordt gearresteerd in Bath, Verenigd Koninkrijk, en in verdenking gesteld van 12 aan terrorisme gerelateerde misdrijven; Dymock wordt ervan beschuldigd aanslagen te plannen tegen oa. joden en politiemensen; Dymock is een vermeend leider van de rechts-extremistische groepen Sonnenkrieg Division en System Resistance Network; Van Sonnenkrieg Division werden reeds meerdere leden gearresteerd en veroordeeld voor terrorisme.
- **14 februari 2020:** 12 mannen worden gearresteerd, verblijvend in drie Duitse deelstaten, op verdenking van het plannen van terreuraanslagen, gericht tegen moslims en

asielzoekers; de verdachten zouden door hun acties een burgeroorlog in Duitsland hebben willen ontketenen.

- **19 februari 2020:** schietpartij met 9 dodelijke slachtoffers en 5 gewonden in twee sisha bars in Hanau, Duitsland; de dader is Tobias Rathjen, die zichzelf na de aanvallen doodde en een manifest achterliet, waarin hij haat tegen migranten uitdrukte; Rathjen had in november 2019 een brief van 19 pagina's geschreven aan de Procureur-generaal die grote gelijkenissen vertoonde met zijn manifest.

IX.2. SCHRIFTELIJKE EN MONDELING PARLEMENTAIRE VRAGEN

In het kader van huidig toezichtsonderzoek heeft het VCI de parlementaire werkzaamheden, in het bijzonder de parlementaire vragen en antwoorden, van de zittingsperiode 54 (2014-2019) en 55 (2019-2020), bekeken.

De bedoeling hiervan was trachten een zicht te krijgen op enerzijds de mate van interesse van de parlementairen voor dit onderwerp (dat zou onder andere moeten kunnen blijken uit de aard van vragen) en anderzijds, via de antwoorden, op de werking en de aanpak van het fenomeen door de politici en de inlichtingendiensten.

Wij stellen vast dat de zoekopdracht 'extreemrechts' op de site van www.dekamer.be op datum van 5 december 2020 de volgende resultaten heeft opgeleverd;

- Schriftelijke vragen en antwoorden:
 - o Zittingsperiode 54 : 16 hits
 - o Zittingsperiode 55 : 11 hits
- Mondelinge vragen en antwoorden:
 - o Zittingsperiode 54 : 18 hits
 - o Zittingsperiode 55 : geen resultaat

Wanneer we de vragen en antwoorden bekijken vanaf 2018 kunnen we de volgende zaken afleiden;

- Schriftelijk vragen voor de zittingsperiode 54:
 - o Er werden 8 NL (4 door NV-A, 4 door Vuye&Wouters) en 2 FR (1 door PS, 1 door CDH) gesteld;
 - o De onderwerpen aan Nederlandstalige kant waren; Neonazistische en skinhead activiteiten in BE, Vandalisme in het BE Consulaat in Barcelona, extreem links en extreem rechts in BE en de Bende van Nijvel;
 - o De onderwerpen aan Franstalige kant betroffen; de aanslag in Nieuw-Zeeland en de Russische inmenging in Italië om extreemrechts te bevoordelen.
- Schriftelijke vragen voor de zittingsperiode 55:
 - o Er werden 8 NL (5 door Groen, 1 door NV-A, 1 door SP-a, 1 door PVDA) en 3 FR (3 door MR) vragen gesteld;
 - o De onderwerpen die aan bod kwamen langs Nederlandstalige kant waren; Jaarrapport van de VSSE, Buitenlandse trainingskampen en de OCAD-lijst, de bezorgdheid van de veiligheidsdiensten over extreemrechts, rechtsextremisme in BE, strijd tegen extreemrechts, Iftar MHP (Turkije) en de Bende van Nijvel;
 - o Langs Franstalige kant werden volgende onderwerpen aangebracht; extremisten die door de politie in het oog worden gehouden, strijd tegen extreemrechts en waarschuwing tegen extreemrechts.
- Mondelinge vragen voor de zittingsperiode 54;
 - o Er werden 1 NL (1 door Groen) en 8 FR (3 door PS, 2 door Ecolo, 2 door PTB, 1 door CDH) vragen gesteld;
 - o Het onderwerp langs Nederlandstalige kant betrof een vraag over de Pano-reportage aangaande de groepering Schild&Vrienden;
 - o Langs Franstalige kant werden de volgende onderwerpen aangebracht; over de middelen om discriminatie en racisme tegen te gaan, over de activiteiten en de

opkomst van extreemrechtse groeperingen in BE, over de groepering Schild&Vrienden en de racistische schietpartij in Italië.

Globaal gezien kunnen we, zij het voorzichtig gezien de parlementaire werkzaamheden ruimer gaan, volgende zaken afleiden;

- Het is moeilijk in te schatten in hoeverre een fenomeen zoals 'extreemrechts' echt een topic is voor onze politici. In sommige vragen wordt 'extreemrechts' slechts in de rand vermeld. In andere gevallen wordt verwezen naar incidenten die zich bijna steeds en uitsluitend in het buitenland hebben voorgedaan. Nog hebben we opgemerkt dat sommige vragen twee- tot driemaal herhaald worden.
- Uit de antwoorden stellen we dan weer vast dat heel vaak in heel algemene bewoordingen wordt gesproken zodat de inhoud van deze antwoorden vaag blijft. Zo wordt geregeld verwezen naar tendensen zonder te vermelden waarop deze gebaseerd is.

Het doornemen van deze vragen en antwoorden leidt ons naar volgende mogelijke risico's;

- Het is heel moeilijk om de grootte, de impact, ... van het fenomeen 'extreemrechts' te bepalen of in te schatten. Hiervoor ontbreken onder andere accurate cijfers, en dit zowel voor het aantal incidenten als voor het aantal groeperingen/personen die deel uitmaken van de extreemrechts scene.
- Het is tevens heel moeilijk om af te leiden uit de antwoorden hoe onze diensten en met welke inzet zij het fenomeen bestrijden.
- We kunnen tevens niet afleiden of de bestrijding, lees aanpak, van het fenomeen als een prioriteit wordt gezien en dit zowel voor de politici als voor de diensten.

63

We kunnen er niet omheen maar het is tevens duidelijk dat een dergelijk fenomeen op vele vlakken zeer gevoelig ligt. Bovendien kunnen we ook niet ontkennen dat politieke gevoeligheden een objectieve kijk op het fenomeen belemmeren (cfr. vluchtelingenproblematiek, migratiestromen, nationalisme, ...).

Het is dan ook de taak van beleidsverantwoordelijken als ook van de diensten om alles in het werk te zetten om een juiste inschatting te maken van het fenomeen zodat de gepaste maatregelen kunnen worden genomen zonder dat de individuele rechten en vrijheden (vrijheid van mening, vrijheid van vergaderen, ...) in het gedrang komen te staan.

IX.3. DEFINITIES OF INSTEKEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGDIENSTEN

IX.3.1. Duitsland - Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV): ⁵⁵

“In termen van ideologie is rechts-extremisme in Duitsland geen homogene beweging, maar verschijnt in verschillende vormen met nationalistische, racistische en antisemitische ideologie-elementen in verschillende mate en navenant verschillende doelstellingen. Het wordt geregeerd door het idee dat het behoren tot een specifieke etnische groep, natie of ras de waarde van een mens bepaalt. Deze extreemrechtse notie is fundamenteel inconsistent met de basiswet, waarbij menselijke waardigheid centraal staat.

Afgezien van dergelijke elementen van ideologie, is een kenmerk dat bijna alle rechtsextremisten gemeen hebben hun concept van een autoritaire staat, waarin de staat en het volk – naar hun mening een etnisch homogene groep - versmelten tot een verenigd geheel binnen een zogenaamd natuurlijke orde. Volgens deze ideologie van een ‘Volksgemeenschap’, een nationaalsocialistische term voor een gemeenschap gebaseerd op gemeenschappelijke raciale kenmerken, worden de staatsleiders verondersteld intuïtief te handelen in overeenstemming met de vermeende unanieme wil van het volk. Uitgaande van dit uitgangspunt, geloven rechts-extremisten dat een staat gebaseerd op de extreemrechtse ideologie het kan doen zonder de essentiële controle-elementen van de vrije democratische basisorde, zoals het recht van het volk om staatsgezag uit te oefenen door middel van verkiezingen, of het recht om een parlementaire oppositie te vormen en uit te oefenen.

Voor de overgrote meerderheid van de Duitse rechtsextremisten zijn antisemitisme – zowel openlijk uitgedrukt als door insinuatie of in bedekte termen – en historisch revisionisme, dit wil zeggen de ideologisch gemotiveerde interpretatie van historische feiten die de historische werkelijkheid vervormt, onmisbare elementen van hun ideologie. In de afgelopen jaren heeft islamofobie als een moderne vorm van vreemdelingenhaat aan belang gewonnen als actieveld voor de extreemrechtse scène, die heeft geprobeerd om angst te wekken voor ‘buitenlandse overheersing’ en heeft getracht om vooroordelen tegen de islamitische religie en/of tegen moslims onder de bevolking op te wekken, of bestaande wrok aan te wakkeren om de publieke opinie in hun voordeel te beïnvloeden.

Door hun xenofobe en islamofobe propaganda willen rechtsextremisten het idee van een ‘Volksgemeenschap’ promoten, die zij presenteren als een tegenmodel voor een open, pluralistische democratie. Zij portretteren een scenario van het uitsterven van het ‘autochtone volk’ dat wordt bedreigd door dalende geboortecijfers en emigratie enerzijds, en immigratie van ‘overweldigende aantallen buitenlanders’ anderzijds”.

⁵⁵ <https://www.verfassungsschutz.de/en/fields-of-work/right-wing-extremisme/what-is-right-wing-extremism>

Omwille van historische redenen wordt door de Duitse binnenlandse inlichtingendienst veel aandacht besteed aan de mogelijke dreiging die uitgaat van rechts-extremisme.

De BfV categoriseert rechtsextremistische individuen en groeperingen in drie hoofdcategorieën, met name:

- Partij-ongebonden structuren;
- Grotendeels ongestructureerd extreemrechts;
- Politieke partijen.

IX.3.2. Verenigd Koninkrijk - (British) Security Service – MI5: ⁵⁶

De Britse binnenlandse inlichtingendienst BSS maakt op zijn website geen melding van extremisme als bevoegdheidsdomein, maar verwijst enkel naar contraterrorisme als wettelijke opdracht. Hierbij hanteert de dienst volgende definities:

“Wat is terrorisme? Terroristische groepen gebruiken geweld en bedreigingen van geweld om hun zaak bekend te maken en als een middel om hun doelen te bereiken. Zij willen vaak invloed of druk uitoefenen op regeringen en overheidsbeleid, maar verwerpen democratische processen of zelfs de democratie zelf.”

De BSS identificeert vervolgens drie fenomenen die kunnen leiden tot een terroristische bedreiging voor het Verenigd Koninkrijk en die daarom de aandacht vergen van de dienst, zijnde internationaal terrorisme – waarmee islamistisch terrorisme wordt bedoeld -, terrorisme gerelateerd aan het conflict in Noord-Ierland en ten slotte ‘domestic extremism’. Dit laatste fenomeen wordt gedefinieerd als volgt:

“Binnenlands extremisme verwijst voornamelijk naar individuen of groepen die criminele handelingen verrichten om een ruimere agenda na te streven, zoals ‘rechtsextremisten’. Zij kunnen proberen de wetgeving te veranderen of het binnenlands beleid te beïnvloeden en proberen dit buiten het normale democratische proces te bereiken.”

65

IX.3.3. Frankrijk - Direction générale de la sécurité intérieure (DGSI): ⁵⁷

In Frankrijk wordt op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken - de DGSI beschikt niet over een eigen website – vermeld dat de DGSI bevoegd is voor de strijd tegen het terrorisme en tegen gewelddadig extremisme:

“De DGSI is verantwoordelijk voor de opvolging van het gewelddadig irredentisme ⁵⁸, deze activiteit is vooral relevant voor de Corsicaanse en Baskische thema’s. Ook worden alle individuen en groepen van radicale inspiratie gevolgd die hun toevlucht kunnen nemen tot geweld.”

⁵⁶ <https://www.mi5.gov.uk/counter-terrorism>.

⁵⁷ <https://www.interieur.gouv.fr/Le-ministere/DGSI/Missions/La-lutte-contre-le-terrorisme-et-les-extremismes-violents>.

⁵⁸ Irredentisme is het streven om gebieden waar mensen met dezelfde taal en etniciteit wonen te verenigen in één land.

Er kan worden verondersteld dat tot deze ‘individuen en groepen van radicale inspiratie’ ook rechtsextremisten worden beschouwd, maar er is nergens een expliciete verwijzing naar deze politieke ideologie.

IX.3.4. Luxemburg - Service de renseignement de l'état (SRE): ⁵⁹

Op de website van de Luxemburgse regering – net als in Frankrijk beschikt de Luxemburgse inlichtingendienst niet over zijn eigen website – worden de wettelijke opdrachten van de SRE toegelicht. Deze luiden als volgt: de onafhankelijkheid en soevereiniteit van de staat, de veiligheid en het functioneren van de instellingen, de fundamentele rechten en vrijheden, de veiligheid van personen en goederen, en het wetenschappelijk en economisch potentieel van het Groothertogdom beschermen tegen volgende bedreigingen:

- Spionage en inmenging;
- Extremisme met gewelddadige neiging;
- Terrorisme;
- Proliferatie van massavernietigingswapens of van defensiegerelateerde producten en technologieën;
- Georganiseerde criminaliteit en cyberdreigingen in de mate dat zij gebonden zijn aan één van de vorige bedreigingen.

Er wordt daarnaast expliciet benadrukt dat de SRE niet als missie heeft om binnenlands politiek toezicht te verrichten.

De bevoegdheden van de SRE werden vastgelegd in de Wet van 5 juli 2016 (Art.3) tot reorganisatie van de inlichtingendienst van de staat. In deze wet wordt verder niet nader omschreven wat dient te worden verstaan onder ‘extremisme met gewelddadige neiging’.

⁵⁹ <https://sre.gouvernement.lu/fr/service.html>.

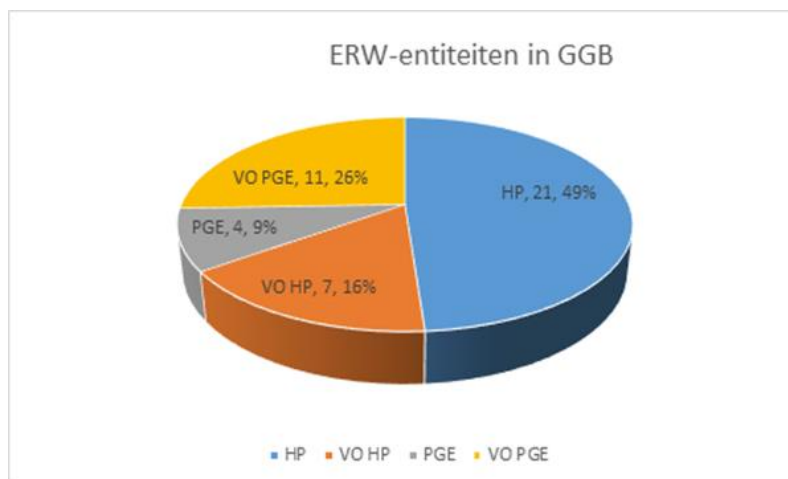
IX.4. DE GEMEENSCHAPPELIJKE GEGEVENS BANK BIJ HET OCAD

De dynamische Gemeenschappelijke Gegevensbank (GGB) die in 2016 werd opgericht na het vertrek van individuen uit België naar de jihadistische conflictzones, en die oorspronkelijk enkel informatie bevatte over zogenaamde Foreign Terrorist Fighters (FTF), werd gaandeweg uitgebreid met bijkomende categorieën. Deze categorieën zijn respectievelijk de haatpredikers (HP) en de potentieel gewelddadige extremisten (PGE). Het is het OCAD dat op basis van informatie en inlichtingen komende van zijn steundiensten beslist of een individu al of niet in één van deze categorieën wordt opgenomen. De GGB bevat ook een aantal individuen waarvoor er een aantal aanwijzingen zijn dat zij voldoen aan de criteria om in één van de categorieën te worden ondergebracht, maar waarbij bepaalde informatie nog moet worden bevestigd en/of geëvalueerd. Dergelijke individuen worden in 'vooronderzoek' geplaatst.

In maart 2020 waren 40 personen, gelinkt aan rechts-extremisme, opgenomen in de GGB, en wel in volgende categorieën:

- Geen enkele FTF;
- 21 personen met het statuut haatprediker (HP), waarvan ook 2 individuen het statuut van potentieel gewelddadige extremist (PGE) hebben (goed voor 21,5% van het totaal aantal individuen in deze categorie);
- 4 personen in de categorie PGE, waarvan dus 2 ook als HP worden beschouwd (4,9% van het totaal);
- 7 personen in 'vooronderzoek' HP, waarvan 1 ook in 'vooronderzoek' PGE (7,2%);
- 11 personen in 'vooronderzoek' PGE, waarvan dus ook 1 in 'vooronderzoek' HP (11,3%).

67

Een actualisatie⁶⁰ van deze gegevens op 10 november 2020 laat zien dat 81 personen als haatpropagandist (HP) worden beschouwd. Hiervan komen 29 personen uit de rechtsextremistische scene. Bovendien zien we dat 67 personen bekend zijn als potentieel gewelddadige extremisten (PGE) waarvan 19 personen gelinkt aan het rechts-extremisme.

⁶⁰ Evaluatie van de dreiging - OCAD - november 2020